

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук**

Кафедра психології

**МОТИВАЦІЯ ПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ В СІМ'Ю:
ІНТЕРПРЕТАТИВНИЙ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСВІДУ
ПРИЙОМНИХ БАТЬКІВ ТА УСИНОВЛЮВАЧІВ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

МАГІСТР

за спеціальністю 053 Психологія

НОСЕНКО СВІТЛАНА МИКОЛАЇВНА

Кваліфікаційна робота

допущена до захисту

Зав. кафедри _____

«04» травня 2026 р.

Науковий керівник:

Ткачук Т.Л.,

доктор психологічних наук, професор

Рецензент:

Раєвська Я.М.,

доктор психологічних наук, професор

КИЇВ – 2026

Реєстрація

номер
дата, підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано

до захисту

Т.Л. Ткачук

підпис наукового керівника
ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка
дата захисту

Голова ЕК

Н.В. Волинець

підпис
ініціали, прізвище

Члени ЕК

С.А. Палій

підпис
ініціали, прізвище

В.Б. Синякова

підпис
ініціали, прізвище

О.Л. Туриніна

підпис
ініціали, прізвище

Секретар ЕК

Д.В. Бур'ян

підпис
ініціали, прізвище

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук**

Кафедра психології

спеціальність *Психологія*
курс II (*магістратура*)

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра
Носенко Світлани Миколаївни**

**Тема роботи: МОТИВАЦІЯ ПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ В СІМ'Ю:
ІНТЕРПРЕТАТИВНИЙ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСВІДУ
ПРИЙОМНИХ БАТЬКІВ ТА УСИНОВЛЮВАЧІВ**

Цільова установка: дослідження мотивації прийняття дитини в сім'ю у
прийомних батьків та усиновлювачів.

Вихідні дані: матеріали емпіричного дослідження (напівструктуровані
глибинні інтерв'ю), результати інтерпретативного феноменологічного
аналізу, наукові джерела (монографії, навчальні посібники, статті у фахових
виданнях), методичні матеріали з психології батьківства та усиновлення, а
також ресурси мережі Інтернет за темою дослідження.

Консультанти по роботі (із зазначенням розділів):

**Розділ
Консультант (Прізвище, ініціали)
Підпис, дата**

Завдання видав

Завдання прийняв

Розділ 1

Раєвська Я.М.

Розділ 2

Раєвська Я.М.

Розділ 3

Раєвська Я.М.

Зміст роботи:

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ В СІМ'Ю

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ В СІМ'Ю

РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ В СІМ'Ю

РОЗДІЛ 4. ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Календарний план виконання роботи

№

п/п

Етапи виконання роботи

Термін виконання

За планом

Фактичний

1.

Вибір теми і призначення наукового керівника кваліфікаційної роботи магістра.

червень

2025

червень

2025

2.

Затвердження теми кваліфікаційної роботи магістра.

липень

2025

липень

2025

3.

Отримання завдання на проведення наукового дослідження та підготовка календарного плану виконання кваліфікаційної роботи магістра, затвердження його керівником.

серпень

2025

серпень

2025

4.

Збір та узагальнення матеріалу за темою роботи.

жовтень

2025

жовтень

2025

5.

Підготовка першого (чорнового) варіанту роботи і подання його на перевірку науковому керівнику.

грудень

2025

грудень

2025

6.

Доопрацювання тексту роботи з врахуванням зауважень наукового керівника, збагачення роботи додатковими дослідженнями, що проводилися під час переддипломної практики, і подання її на повторне читання.

січень-березень

2026

січень-березень

2026

7.

Подання кваліфікаційної роботи магістра на реєстрацію на кафедрі, рецензування та написання відгуку науковим керівником.

квітень

2026

квітень

2026

8.

Підготовка до захисту кваліфікаційної роботи магістра на засіданні Екзаменаційної комісії.

травень

2026

травень

2026

9.

Захист виконаної кваліфікаційної роботи.

червень

2026

червень

2026

Дата видачі завдання _____

Науковий керівник _____

(Ткачук Т.Л.)

Завдання прийняв(ла)

до виконання

здобувач(ка) _____

(Носенко С.М.)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: **108 с., 1 табл., 60 джерел, 6 додатків.**

Об'єкт дослідження: мотивація усиновлювачів.

Предмет дослідження: мотивація прийняття дитини в сім'ю у прийомних батьків та усиновлювачів.

Мета: дослідити мотивацію прийняття дитини в сім'ю на основі інтерпретативного феноменологічного аналізу досвіду прийомних батьків та усиновлювачів.

Гіпотеза дослідження: мотивація прийняття дитини в сім'ю має інтегративний характер, поєднує альтруїстичні та особистісні компоненти, супроводжується амбівалентністю та трансформується під впливом воєнного контексту, що зумовлює її екзистенційний характер.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз, узагальнення, систематизація наукових джерел з проблеми мотивації та батьківства;
- емпіричні: напівструктуроване глибинне інтерв'ю;
- методи якісного аналізу: інтерпретативний феноменологічний аналіз (ІРА), тематичне кодування, інтерпретація смислів.

У роботі досліджено суб'єктивний досвід прийняття дитини в сім'ю у прийомних батьків та усиновлювачів. Встановлено, що мотивація має багатовимірний характер, поєднує альтруїстичні та особистісні складові, супроводжується амбівалентністю та трансформується у процесі формування батьківської ідентичності. Доведено, що повномасштабна війна виступає значущим чинником переосмислення мотивації, посилюючи її екзистенційний та моральний вимір.

Результати дослідження підтверджують ефективність застосування інтерпретативного феноменологічного аналізу для вивчення складних психологічних феноменів. Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів у психологічному консультуванні кандидатів в усиновлювачі та розробці програм психологічного супроводу прийомних сімей.

Ключові слова:

мотивація, усиновлення, прийомна сім'я, інтерпретативний феноменологічний аналіз, амбівалентність, батьківська ідентичність, воєнний контекст

Keywords:

motivation, adoption, foster family, interpretative phenomenological analysis, ambivalence, parental identity, war context

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ В СІМ'Ю

- 1.1. Теоретичні підходи до розуміння мотивації в психології
- 1.2. Екзистенційний вимір мотивації прийняття дитини в сім'ю
- 1.3. Теорія прив'язаності як основа розуміння батьківської мотивації
- 1.4. Інтерпретативний феноменологічний аналіз як метод дослідження

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ В СІМ'Ю

- 2.1. Організація та дизайн дослідження
- 2.2. Характеристика вибірки
- 2.3. Метод збору даних
- 2.4. Процедура аналізу даних (ІРА)
- 2.5. Етичні засади дослідження
- 2.6. Обмеження дослідження та забезпечення якості результатів

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ В СІМ'Ю

- 3.1. Загальна характеристика отриманих результатів
- 3.2. Прийняття дитини як екзистенційний вибір
- 3.3. Мотивація між альтруїзмом і особистісною потребою
- 3.4. Внутрішня амбівалентність і сумніви
- 3.5. Формування батьківської ідентичності
- 3.6. Переосмислення мотивації в умовах повномасштабної війни

Висновки до розділу 3

РОЗДІЛ 4. ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

- 4.1. Інтерпретація результатів у контексті теорій мотивації
- 4.2. Екзистенційний вимір мотивації
- 4.3. Інтеграція альтруїстичних і особистісних мотивів
- 4.4. Амбівалентність як ресурс прийняття рішення
- 4.5. Вплив воєнного контексту на мотивацію
- 4.6. Формування батьківської ідентичності
- 4.7. Методологічне осмислення результатів (ІРА)
- 4.8. Обмеження дослідження
- 4.9. Науковий внесок

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ДОДАТОК	А.	Форма	інформованої	згоди
ДОДАТОК	Б.	Гайд	напівструктурованого	інтерв'ю
ДОДАТОК	В.	Повна	стенограма	інтерв'ю (У3)
ДОДАТОК	Г.	Повна	стенограма	інтерв'ю (У4)
ДОДАТОК	Д.	Повна	стенограма	інтерв'ю (У1)
ДОДАТОК Е. Таблиця інтерпретативного аналізу (ІРА)				

ВСТУП

Актуальність

дослідження.

У сучасному українському суспільстві проблема прийняття дитини в сім'ю набуває особливої значущості у зв'язку зі зростанням кількості дітей, позбавлених батьківського піклування, а також трансформацією уявлень про батьківство. Повномасштабна війна Росії проти України суттєво загострила ці процеси, спричинивши як збільшення кількості дітей, що потребують сімейного влаштування, так і переосмислення дорослими власних життєвих виборів.

У цьому контексті мотивація прийняття дитини в сім'ю постає як складний психологічний феномен, що поєднує індивідуальні, соціальні та екзистенційні виміри. Попри наявність значної кількості досліджень, більшість із них зосереджені на класифікації мотивів або оцінці готовності кандидатів, залишаючи поза увагою глибинний суб'єктивний досвід осмислення цього рішення.

Особливо недостатньо дослідженим залишається феномен мотивації в умовах соціальної нестабільності та війни, коли рішення про прийняття дитини набуває додаткового смислового навантаження і пов'язується не лише з особистісними, а й із моральними та громадянськими вимірами.

З огляду на це, актуальним є звернення до якісних методологій, зокрема інтерпретативного феноменологічного аналізу, що дозволяє дослідити, як саме люди переживають і осмислюють своє рішення.

Мета дослідження — дослідити мотивацію прийняття дитини в сім'ю через інтерпретативний феноменологічний аналіз досвіду прийомних батьків та усиновлювачів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння мотивації в психології.
2. Розкрити екзистенційний та прив'язанісний виміри мотивації батьківства.
3. Обґрунтувати застосування інтерпретативного феноменологічного аналізу.
4. Дослідити суб'єктивний досвід прийняття рішення про включення дитини в сім'ю.
5. Виявити ключові смислові теми мотивації.
6. Проаналізувати вплив воєнного контексту на мотивацію.
7. Розробити практичні рекомендації та модель психологічного супроводу.

Об'єкт дослідження — мотивація батьківства.

Предмет дослідження — мотивація прийняття дитини в сім'ю у прийомних батьків та усиновлювачів.

Методи дослідження:
теоретичний аналіз, напівструктуроване глибинне інтерв'ю, інтерпретативний феноменологічний аналіз (IPA).

Наукова новизна полягає у:
– дослідженні мотивації прийняття дитини в екзистенційній рамці;
– застосуванні IPA в українському контексті;
– виявленні впливу повномасштабної війни на структуру мотивації.

Практичне значення:
результати можуть бути використані у психологічному консультуванні, підготовці кандидатів в усиновлювачі, соціальних програмах підтримки сімей.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ В СІМ'Ю

1.1. Психологічні підходи до розуміння мотивації

Проблема мотивації є однією з фундаментальних у психологічній науці, оскільки вона безпосередньо пов'язана з поясненням причин людської активності, спрямованості поведінки та прийняття життєво значущих рішень. У різні історичні періоди розвитку психології мотивація розглядалася як система інстинктів, потреб, прагнень, цінностей або смислів, що зумовлюють вибір суб'єкта. Різноманітність підходів свідчить про багатовимірність цього феномену та неможливість його редукції до одного пояснювального принципу.

У класичних теоріях мотивація переважно інтерпретувалася через категорію потреб. Зокрема, у межах ієрархічної моделі А. Маслоу мотивація постає як прагнення до задоволення послідовно організованих потреб — від фізіологічних до потреб у самореалізації [32]. Особливого значення для аналізу батьківства набувають потреби у любові та належності, а також потреба у самореалізації. З цієї перспективи прийняття дитини в сім'ю може бути розглянуте як спосіб реалізації потреби в близькості та як форма самоздійснення через турботу про іншого.

Однак потребнісний підхід зазнає критики за тенденцію до універсалізації мотиваційних структур та недостатню увагу до контекстуальних і смислових чинників. Ієрархія потреб не враховує, що життєві рішення часто приймаються в умовах конфлікту між потребами або навіть у супереч їхній «логічній» послідовності. Наприклад, рішення про усиновлення може бути прийняте в умовах нестабільності чи невизначеності, що суперечить припущенню про попереднє задоволення базових потреб. Таким чином, потребнісна модель не повною мірою пояснює складність та амбівалентність мотивації прийняття дитини в сім'ю.

Подальший розвиток мотиваційної проблематики пов'язаний із когнітивними та гуманістичними концепціями, зокрема з теорією самодетермінації Е. Десі та Р. Раяна [23; 24]. У межах цієї теорії мотивація розглядається як континуум від зовнішньої регуляції до внутрішньо інтегрованої діяльності. Ключовими є базові психологічні потреби в автономії, компетентності та пов'язаності. Внутрішньо інтегрована мотивація характеризується усвідомленістю, добровільністю та відповідністю дії особистісним цінностям.

У контексті прийняття дитини в сім'ю потреба в пов'язаності набуває особливої ваги, оскільки передбачає прагнення до встановлення глибокого емоційного зв'язку. Водночас автономія як відчуття власного вибору та внутрішньої згоди з прийнятим рішенням є критично важливою для стійкості батьківської позиції. Якщо рішення продиктоване виключно зовнішнім тиском або соціальними очікуваннями, воно може не мати достатньої внутрішньої підтримки, що знижує його стабільність.

Разом із тим, навіть теорія самодетермінації не повністю охоплює екзистенційну глибину рішень, пов'язаних із батьківством. Вона описує якість мотивації (автономна чи контрольована), але не завжди пояснює джерела смислової значущості вибору. Рішення про прийняття дитини в сім'ю часто пов'язане з переосмисленням життєвого шляху, досвідом втрат, моральними переконаннями або світоглядними орієнтирами, що виходять за межі задоволення базових потреб.

Когнітивні підходи до мотивації, зокрема теорія запланованої поведінки І. Айзена [25], акцентують увагу на ролі установок, суб'єктивних норм та сприйнятого контролю в прийнятті рішень. З цієї точки зору, мотивація прийняття дитини може бути зумовлена позитивним ставленням до усиновлення, підтримкою значущого оточення та впевненістю у власній спроможності впоратися з батьківськими обов'язками. Проте когнітивні моделі мають обмеження у поясненні глибинних емоційних і смислових

компонентів мотивації, оскільки вони переважно зосереджуються на раціональному вимірі вибору.

Соціально-психологічні дослідження батьківства та усиновлення підкреслюють роль ідентичності та соціальних ролей у формуванні мотивації [37; 40]. Батьківська ідентичність формується в процесі взаємодії особистісних цінностей і соціальних очікувань. У цьому контексті мотивація може виступати як прагнення відповідати значущим соціальним нормам або як реалізація особистісного сценарію батьківства. Водночас емпіричні дослідження свідчать, що мотиви усиновлення є багатокомпонентними та включають як альтруїстичні, так і особистісно орієнтовані аспекти [43; 44].

Критичний аналіз наявних підходів дозволяє дійти висновку, що жодна з теорій не є вичерпною для пояснення мотивації прийняття дитини в сім'ю. Потребнісні моделі окреслюють загальну структуру прагнень, самодетермінаційна теорія — якість внутрішньої регуляції, когнітивні підходи — роль установок та очікувань, а соціально-психологічні концепції — значення ідентичності та норм. Проте всі вони в різній мірі недостатньо враховують суб'єктивний смисловий досвід особистості.

З огляду на це, постає необхідність звернення до підходів, що дозволяють дослідити мотивацію як феномен, укорінений у життєвому досвіді та системі цінностей особистості. Такий підхід має враховувати не лише структурні та когнітивні аспекти мотивації, а й екзистенційний вимір вибору, що передбачає свободу, відповідальність і пошук смислу.

Отже, теоретичний аналіз свідчить про доцільність інтеграції різних мотиваційних концепцій із подальшим акцентом на смисловому та екзистенційному вимірі. Саме такий підхід створює підґрунтя для дослідження мотивації прийняття дитини в сім'ю як складного, багаторівневого та глибоко особистісного феномену.

1.2. Екзистенційний підхід до розуміння мотивації прийняття дитини в сім'ю

Екзистенційна психологія розглядає мотивацію не лише як систему спонукань або механізм регуляції поведінки, а як прояв фундаментального прагнення особистості до осмисленості власного буття. На відміну від потребнісних і когнітивних моделей, які зосереджуються на структурі прагнень або процесах прийняття рішень, екзистенційний підхід акцентує увагу на смислі, свободі та відповідальності як ключових категоріях людського існування.

В. Франкл визначав «волю до смислу» як провідну мотиваційну силу життя людини [31]. На його думку, навіть у ситуаціях обмежених можливостей особистість здатна обирати ставлення до обставин і надавати їм індивідуального значення. З цієї перспективи мотивація прийняття дитини в сім'ю може бути інтерпретована як відповідь на внутрішній запит на смислотворення, а не лише як задоволення потреби в батьківстві.

Екзистенційний вимір мотивації передбачає усвідомлення свободи вибору. Свобода в цьому контексті розуміється не як довільність, а як здатність приймати рішення в умовах невизначеності, беручи на себе відповідальність за наслідки [31]. Прийняття дитини в сім'ю є прикладом такого вибору, оскільки воно пов'язане з довготривалими зобов'язаннями, моральною відповідальністю та необхідністю інтегрувати новий досвід у власну життєву історію.

Категорія відповідальності розкривається і в роботах Т. М. Титаренко, яка підкреслює, що особистість формує свій життєвий світ через осмислення подій та прийняття рішень, що змінюють її життєву траєкторію [11]. У цьому сенсі прийняття дитини в сім'ю може виступати як переломний момент життєвого сценарію, що інтегрує попередній досвід і формує нову ідентичність.

Порівняно з теорією самодетермінації, яка акцентує на базових потребах в автономії та пов'язаності [23; 24], екзистенційний підхід дозволяє глибше проаналізувати питання ціннісної мотивації. Якщо самодетермінаційна модель пояснює якість внутрішньої регуляції, то екзистенційна перспектива відповідає на питання «заради чого?» і «яке місце це рішення займає в життєвій історії особистості».

Важливим аспектом є також наративний вимір мотивації. Д. МакАдамс розглядає ідентичність як життєву історію, яку особистість конструює та переосмислює [60]. У цьому контексті рішення про прийняття дитини може бути інтегроване в наратив як подія, що надає новий смисловий акцент життєвому шляху. Таким чином, мотивація набуває характеру інтерпретованого досвіду, що формується в процесі рефлексії.

Екзистенційний підхід також враховує амбівалентність людських переживань. Свобода вибору супроводжується тривогою, сумнівами та відповідальністю. Рішення про прийняття дитини може містити внутрішні суперечності, пов'язані зі страхом невідповідності, невизначеністю майбутнього або соціальними очікуваннями. Саме ця багатовимірність переживань робить феномен мотивації складним і таким, що потребує глибинного якісного аналізу.

Методологічно екзистенційна рамка узгоджується з інтерпретативним феноменологічним аналізом, який орієнтований на виявлення смислових структур досвіду [16]. ІФА дозволяє дослідити, яким чином особистість інтерпретує власний вибір, які значення вона надає рішення та як інтегрує його у власну життєву історію.

Отже, екзистенційний підхід розширює розуміння мотивації прийняття дитини в сім'ю, переводячи його з рівня потреб і установок на рівень смислу, свободи та відповідальності. Така інтерпретація створює концептуальне

підґрунтя для подальшого дослідження суб'єктивного досвіду прийомних батьків та усиновлювачів.

1.3. Теорія прив'язаності як підґрунтя формування мотивації батьківства

Теорія прив'язаності є однією з найбільш впливових концепцій у сучасній психології розвитку та сімейної психології. Вона дозволяє пояснити, яким чином ранній досвід взаємодії з первинними фігурами турботи формує внутрішні робочі моделі стосунків, що згодом впливають на міжособистісну поведінку дорослої людини. Засновник теорії Дж. Боулбі підкреслював, що потреба у прив'язаності є базовою та біологічно зумовленою, оскільки забезпечує виживання дитини [33].

Згідно з теорією прив'язаності, у процесі ранньої взаємодії формується система очікувань щодо доступності, чутливості та надійності значущих інших. Ці внутрішні робочі моделі визначають характер подальших стосунків і впливають на здатність до емоційної близькості. Дослідження М. Ейнсворт показали, що якість прив'язаності варіюється залежно від чутливості та послідовності батьківської поведінки, що закладає основу для формування безпечної, тривожної або унікальної стратегії взаємодії [34].

У дорослому віці моделі прив'язаності продовжують впливати на інтимні та батьківські стосунки. У «Handbook of Attachment» підкреслюється, що стиль прив'язаності дорослого корелює з особливостями його батьківської поведінки та здатністю до емпатії [35]. Таким чином, мотивація прийняття дитини в сім'ю може бути пов'язана з індивідуальними особливостями системи прив'язаності.

З одного боку, особи з досвідом безпечної прив'язаності можуть бути мотивовані прагненням відтворити позитивний досвід турботи та емоційної підтримки. Для них прийняття дитини може виступати як природне продовження внутрішньої готовності до близьких стосунків. З іншого боку, люди з досвідом дефіциту прив'язаності можуть прагнути компенсувати

пережиті нестачі, створюючи для іншої дитини той безпечний простір, якого бракувало їм самим. Така мотивація має амбівалентний характер і потребує глибокого аналізу, оскільки може поєднувати як альтруїстичні, так і особистісно-компенсаторні аспекти.

Дослідження у сфері усиновлення демонструють, що батьківська чутливість і здатність до рефлексії відіграють вирішальну роль у формуванні безпечної прив'язаності в прийомних сім'ях [43; 49]. Зокрема, роботи М. ван Ійзендоорна та Ф. Юффер свідчать, що якість батьківської взаємодії може компенсувати негативні наслідки ранньої депривації [43]. Це підкреслює значення внутрішньої готовності дорослого до стабільної емоційної залученості.

Водночас теорія прив'язаності не зводить мотивацію до біографічних чинників. Вона радше створює рамку для розуміння того, як особистісна історія впливає на формування батьківської ідентичності. У поєднанні з екзистенційним підходом теорія прив'язаності дозволяє розглядати мотивацію прийняття дитини в сім'ю як результат взаємодії двох рівнів: біографічного (внутрішні робочі моделі) та смислового (цінності й життєвий вибір).

Особливої уваги потребує питання міжпоколінної передачі моделей прив'язаності. Дослідження показують, що несвідомі сценарії взаємодії можуть відтворюватися у стосунках із власними дітьми [35]. У контексті прийомного батьківства це створює як ризики, так і можливості. Рефлексивність та усвідомлення власного досвіду здатні трансформувати автоматичні патерни та сприяти формуванню нової якості стосунку.

Таким чином, теорія прив'язаності доповнює екзистенційну рамку, надаючи психологічне пояснення тому, чому рішення про прийняття дитини може мати різні глибинні джерела. Якщо екзистенційний підхід акцентує увагу на смисловій структурі вибору, то теорія прив'язаності дозволяє врахувати вплив раннього досвіду та внутрішніх моделей близькості.

Інтеграція цих підходів створює багаторівневу концептуальну основу дослідження мотивації прийняття дитини в сім'ю, що охоплює як ціннісно-смысловий вимір, так і міжособистісно-біографічний рівень аналізу.

1.4. Феноменологічний підхід як методологічна основа дослідження мотивації прийняття дитини в сім'ю

Феноменологічний підхід у психології спрямований на дослідження досвіду таким, яким він переживається суб'єктом. Його теоретичні витоки пов'язані з філософією Е. Гуссерля, який наголошував на необхідності звернення «до самих речей», тобто до безпосереднього переживання явищ у свідомості. У подальшому феноменологічна традиція була розвинена М. Гайдеггером і М. Мерло-Понті, які підкреслювали інтерпретативний характер людського досвіду.

У психології феноменологія трансформувалася в якісні методологічні підходи, що орієнтовані на аналіз суб'єктивних значень. На відміну від позитивістських моделей, які прагнуть встановити причинно-наслідкові зв'язки, феноменологічний підхід зосереджується на описі та інтерпретації смислів, що їх надає особистість власному досвіду.

Інтерпретативний феноменологічний аналіз (Interpretative Phenomenological Analysis, IPA), розроблений Дж. Смітом та колегами, поєднує три теоретичні традиції: феноменологію, герменевтику та ідеографічний підхід [16; 18]. Феноменологічний компонент забезпечує фокус на пережитому досвіді, герменевтичний — визнання інтерпретативної природи аналізу, а ідеографічний — увагу до детального вивчення окремих випадків.

Однією з ключових характеристик ІРА є принцип подвійної герменевтики: дослідник інтерпретує спосіб, у який учасник осмислює власний досвід [16]. Це означає, що дослідження не обмежується описом висловлювань респондента, а передбачає аналітичне занурення у смислові

структури, що лежать в їх основі. Такий підхід є особливо релевантним для тем, пов'язаних із глибинними життєвими рішеннями.

ІРА також передбачає ідеографічну логіку аналізу. На відміну від номотетичних досліджень, які орієнтовані на узагальнення великих вибірок, ІРА передбачає детальне опрацювання кожного кейсу з подальшим пошуком тематичних перетинів між ними [18]. Такий підхід дозволяє зберегти індивідуальну унікальність досвіду, водночас виявляючи спільні смислові патерни.

Методологічна доцільність використання ІРА у дослідженні мотивації прийняття дитини в сім'ю зумовлена кількома чинниками.

По-перше, мотивація в даному контексті розглядається не як сукупність причин або стимулів, а як інтерпретований життєвий досвід, що формується у процесі рефлексії. ІРА дозволяє виявити, як саме респонденти конструюють смисл свого рішення, які значення вони надають цьому вибору та як інтегрують його у власну життєву історію.

По-друге, рішення про прийняття дитини є багатовимірним і часто супроводжується амбівалентними переживаннями — сумнівами, страхами, надіями, моральними дилемами. Кількісні методи не завжди дозволяють зафіксувати цю внутрішню складність, тоді як ІРА орієнтований саме на виявлення багатшаровості переживань.

По-третє, ІРА узгоджується з обраною екзистенційною рамкою дослідження. Якщо екзистенційний підхід акцентує на смислі, свободі та відповідальності, то ІРА створює методологічний інструмент для дослідження того, як ці категорії переживаються й осмислюються конкретними особистостями.

Крім того, застосування ІРА відповідає сучасним тенденціям якісної психології, що підкреслюють значення рефлексивності дослідника та

прозорості аналітичної процедури [16]. У межах цього підходу дослідник визнає власну позицію як невід'ємну частину інтерпретаційного процесу, що особливо важливо у темах, пов'язаних із моральними та ціннісними аспектами.

Таким чином, феноменологічний підхід і, зокрема, інтерпретативний феноменологічний аналіз є методологічно обґрунтованими для дослідження мотивації прийняття дитини в сім'ю. Вони дозволяють поєднати глибинний аналіз індивідуального досвіду з концептуальною рамкою, що враховує смисловий та міжособистісний виміри мотивації.

Висновки до розділу 1

У першому розділі здійснено системний теоретичний аналіз психологічних підходів до розуміння мотивації та визначено концептуальну рамку дослідження мотивації прийняття дитини в сім'ю. Проведений аналіз засвідчив, що мотивація як психологічний феномен має багатовимірну природу й не може бути зведена до однієї теоретичної моделі.

Розгляд класичних потребнісних концепцій дозволив встановити, що вони окреслюють структурні аспекти мотивації, зокрема роль потреб у любові, належності та самореалізації в регуляції поведінки. Теорія самодетермінації розширює це розуміння, підкреслюючи значення автономії, компетентності та пов'язаності як базових психологічних потреб, що визначають якість внутрішньої регуляції діяльності. У контексті прийняття дитини в сім'ю зазначені підходи дозволяють пояснити окремі аспекти мотивації, пов'язані з прагненням до близькості, реалізації батьківської ідентичності та внутрішньої узгодженості вибору.

Водночас теоретичний аналіз показав, що потребнісні й регуляторні моделі мають обмеження у поясненні глибинного змісту життєвих рішень, які пов'язані з довготривалою відповідальністю та суттєвими змінами особистісної ідентичності. Рішення про прийняття дитини в сім'ю виходить

за межі ситуативної мотивації та набуває характеру життєвого вибору, що інтегрує цінності, моральні переконання та особистісний досвід.

Звернення до екзистенційного підходу дозволило розглянути мотивацію прийняття дитини в сім'ю як прояв прагнення до смислотворення, реалізації свободи та прийняття відповідальності. У межах цієї рамки мотивація інтерпретується не лише як причина поведінки, а як спосіб осмислення власного буття та формування життєвої позиції. Прийняття дитини в сім'ю може виступати як інтегративне рішення, що надає новій цілісності життєвій історії особистості, особливо в контексті пережитих криз, втрат або переоцінки життєвих орієнтирів.

Теорія прив'язаності доповнила екзистенційний вимір аналізу, дозволивши врахувати вплив раннього досвіду стосунків на формування мотивації батьківства. Внутрішні робочі моделі прив'язаності визначають здатність до емоційної близькості, чутливості та стабільності у стосунках. У цьому контексті мотивація прийняття дитини може бути пов'язана як із прагненням відтворити позитивний досвід безпечної прив'язаності, так і з намаганням трансформувати власний дефіцитарний досвід через створення нової якості стосунку.

Інтеграція екзистенційного підходу та теорії прив'язаності дала можливість сформулювати багаторівневу концептуальну модель мотивації прийняття дитини в сім'ю, що охоплює:

- смисловий рівень (цінності, покликання, відповідальність);
- особистісний рівень (ідентичність, життєва історія, досвід кризи);
- міжособистісний рівень (внутрішні моделі прив'язаності, здатність до емоційної близькості).

Проведений теоретичний аналіз засвідчив, що мотивація прийняття дитини в сім'ю є складним, амбівалентним і контекстуально зумовленим феноменом. Вона може поєднувати альтруїстичні, особистісно-

компенсаторні, ціннісні та ідентифікаційні компоненти, що формуються у процесі життєвої рефлексії.

З огляду на багатовимірність і суб'єктивну природу цього феномену обґрунтовано доцільність використання феноменологічної методології. Інтерпретативний феноменологічний аналіз дозволяє дослідити не лише задекларовані мотиви, а й глибинні смислові структури, через які особистість осмислює власний вибір. Методологічна орієнтація на ідеографічність, подвійний герменевтичний процес та рефлексивність дослідника забезпечує адекватність вивчення такого інтимного та життєво значущого досвіду, як рішення про прийняття дитини в сім'ю.

Отже, результати теоретичного аналізу стали підґрунтям для формування дослідницької позиції, відповідно до якої мотивація прийняття дитини в сім'ю розглядається як інтерпретований екзистенційно зумовлений досвід, що формується у взаємодії смислових орієнтирів особистості та її біографічного досвіду стосунків. Це створює концептуальні та методологічні передумови для переходу до емпіричного дослідження.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ В СІМ'Ю

2.1. Організація та дизайн дослідження

Метою емпіричного дослідження є виявлення та інтерпретація смислових структур мотивації прийняття дитини в сім'ю на основі аналізу суб'єктивного досвіду прийомних батьків та усиновлювачів. Відповідно до поставленої мети дослідження має якісний характер і ґрунтується на феноменологічній методології.

Якісний дослідницький дизайн доцільний у випадках, коли предметом вивчення є складні, контекстуально зумовлені та суб'єктивно пережиті феномени [27; 28]. На відміну від кількісних стратегій, орієнтованих на вимірювання змінних та встановлення статистичних закономірностей, якісний підхід спрямований на розкриття значень, інтерпретацій і способів осмислення досвіду. У контексті дослідження мотивації прийняття дитини в сім'ю саме смисловий вимір є центральним, оскільки йдеться про життєве рішення, що інтегрує особистісні цінності, біографічний досвід і моральну відповідальність.

Методологічною основою дослідження обрано інтерпретативний феноменологічний аналіз (ІРА), розроблений Дж. Смітом та колегами [16; 18]. ІРА поєднує феноменологічну орієнтацію на досвід, герменевтичну традицію інтерпретації та ідеографічний підхід до аналізу окремих випадків. Така інтеграція дозволяє досліджувати не лише те, що саме переживають учасники, а й те, як вони надають значення своєму досвіду.

Феноменологічний компонент ІРА передбачає фокус на безпосередньо пережитому досвіді, тобто на тому, як учасники описують і осмислюють своє рішення про прийняття дитини в сім'ю. Герменевтичний аспект виражається у принципі подвійної інтерпретації: дослідник інтерпретує спосіб, у який респондент інтерпретує власний досвід [16]. Ідеографічний принцип означає,

що кожен кейс аналізується окремо, з глибоким зануренням у його внутрішню логіку, перш ніж здійснюється узагальнення між кейсами [18].

Вибір ІРА зумовлений специфікою досліджуваного феномену. Мотивація прийняття дитини в сім'ю не є одномірною чи однозначною; вона може включати альтруїстичні, особистісні, компенсаційні, ціннісні та ідентифікаційні компоненти. Крім того, рішення часто супроводжується амбівалентними переживаннями, сумнівами та внутрішніми конфліктами. ІРА дозволяє виявити цю багатшаровість і дослідити смислову структуру переживань без редукції їх до наперед заданих категорій.

Важливою характеристикою обраного дизайну є його описово-інтерпретативний характер. Дослідження не має на меті перевірку гіпотез або встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Натомість воно спрямоване на реконструкцію суб'єктивних значень і виявлення тематичних патернів, що структурують досвід учасників. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям якісної психології, які наголошують на значенні контексту, рефлексивності та прозорості аналітичної процедури [27].

Дослідницький дизайн передбачає використання напівструктурованого глибинного інтерв'ю як основного методу збору даних. Напівструктурований формат дозволяє зберегти баланс між наявністю дослідницької рамки та відкритістю до індивідуального наративу учасника [28]. Такий формат є особливо доцільним у феноменологічних дослідженнях, оскільки сприяє розгортанню особистісного досвіду в умовах мінімальної директивності.

Аналітична процедура передбачає послідовне опрацювання кожного інтерв'ю з виділенням значущих фрагментів тексту, формуванням початкових коментарів, розробкою концептуальних тем і подальшим пошуком тематичних зв'язків між кейсами [16; 18]. Така поетапна стратегія забезпечує методологічну обґрунтованість і прозорість аналізу.

Отже, обраний якісний дизайн дослідження та застосування інтерпретативного феноменологічного аналізу відповідають меті роботи та специфіці досліджуваного феномену. Вони дозволяють дослідити мотивацію прийняття дитини в сім'ю як глибинний, інтерпретований і контекстуально зумовлений досвід, що формується у взаємодії смислових орієнтирів, особистісної історії та міжособистісних відносин.

2.2. Характеристика вибірки

Формування вибірки здійснювалося відповідно до методологічних принципів інтерпретативного феноменологічного аналізу (IPA), який передбачає невелику за обсягом, цілеспрямовано відібрану групу учасників зі спільним феноменологічним досвідом [16; 18]. У межах IPA дослідницький фокус спрямований на глибинне вивчення індивідуального досвіду, що зумовлює відмову від прагнення до статистичної репрезентативності та узагальнення на широку популяцію.

До дослідження було залучено 10 осіб, які мають досвід прийняття дитини в сім'ю шляхом усиновлення або створення прийомної сім'ї. Обсяг вибірки відповідає рекомендаціям щодо застосування IPA в магістерських роботах, де оптимальною вважається вибірка від 6 до 12 учасників, що дозволяє здійснити детальний аналіз кожного кейсу та провести міжкейсове тематичне зіставлення [16].

Відбір учасників здійснювався за принципом цілеспрямованої (purposeful) вибірки [14; 28], яка передбачає залучення осіб, що мають релевантний досвід і здатні до його рефлексивного опису. Основним критерієм включення була наявність досвіду прийняття дитини в сім'ю незалежно від тривалості батьківського стажу. Відсутність обмеження щодо мінімального терміну проживання дитини в сім'ї обумовлена дослідницьким фокусом на мотивації прийняття рішення, а не на аналізі довготривалих

адаптаційних процесів. Такий підхід дозволяє зафіксувати як первинні смислові інтерпретації, так і ретроспективне переосмислення мотивації.

До вибірки увійшли як учасники, які перебувають у повних сім'ях, так і самотійні батьки. Включення різних сімейних форматів не суперечить феноменологічній логіці дослідження, оскільки об'єднувальним чинником є саме досвід прийняття дитини в сім'ю. Водночас така варіативність дозволяє врахувати можливий вплив соціального контексту на осмислення мотивації.

У дослідженні не здійснювався порівняльний аналіз прийомних батьків та усиновлювачів. Обидві категорії розглядалися як носії спільного феноменологічного досвіду — рішення про включення дитини до власної сімейної системи. Об'єднання цих груп зумовлене прагненням зосередитися на смислових структурах мотивації, а не на юридичних відмінностях форм сімейного влаштування.

Учасники відрізнялися за віком, статтю та тривалістю батьківського досвіду, що забезпечує різноманітність наративів і дозволяє виявити спектр інтерпретацій мотивації. Водночас усіх їх об'єднує пережитий досвід прийняття відповідального життєвого рішення, що створює достатній рівень феноменологічної однорідності вибірки.

З огляду на чутливість тематики дослідження було забезпечено дотримання етичних стандартів психологічної науки [2]. Усі учасники надали інформовану згоду на участь, були поінформовані про мету дослідження та можливість відмови на будь-якому етапі. У тексті роботи використовуються умовні позначення (У1–У10), що гарантує анонімність і конфіденційність персональних даних.

Таким чином, сформована вибірка відповідає методологічним вимогам інтерпретативного феноменологічного аналізу та забезпечує можливість глибинного дослідження суб'єктивних смислів мотивації прийняття дитини в сім'ю.

2.3. Метод збору даних

Основним методом збору емпіричних даних у дослідженні було обрано напівструктуроване глибинне інтерв'ю. Вибір цього методу зумовлений феноменологічною орієнтацією дослідження та необхідністю отримання розгорнутих наративів про суб'єктивний досвід прийняття дитини в сім'ю.

Напівструктуроване інтерв'ю є одним із найбільш поширених інструментів у якісних дослідженнях, зокрема в межах інтерпретативного феноменологічного аналізу [16; 17]. Воно передбачає наявність заздалегідь визначеної тематичної структури запитань при збереженні гнучкості в їх формулюванні та послідовності. Такий формат дозволяє досліднику забезпечити фокус на дослідницьких питаннях, водночас залишаючи простір для спонтанного розгортання індивідуального досвіду учасника [14; 28].

Відповідно до рекомендацій IPA, інтерв'ю було спрямоване на стимулювання детального опису переживань, значень і процесу осмислення рішення [16]. Запитання формулювалися відкрито, з акцентом на конкретному досвіді, а не на абстрактних оцінках. У процесі інтерв'ю дослідник використовував уточнювальні та поглиблювальні запитання, що сприяло деталізації наративу.

Структура інтерв'ю включала такі тематичні блоки:

1.	Передумови	рішення
–	обставини, що передували прийняттю дитини;	
–	перші думки про можливість усиновлення / прийомного батьківства;	
–	значущі події або фактори, що вплинули на формування наміру.	
2.	Процес	прийняття рішення
–	внутрішні сумніви та	роздуми;
–	роль близьких людей у прийнятті	рішення;
–	емоційні переживання на етапі вибору.	

2.4. Процедура аналізу даних

Аналіз емпіричних даних здійснювався відповідно до методології інтерпретативного феноменологічного аналізу (ІРА), яка передбачає поетапну роботу з текстом інтерв'ю, орієнтовану на виявлення смислових структур досвіду [16; 18]. ІРА поєднує феноменологічну увагу до пережитого досвіду з герменевтичною інтерпретацією та ідеографічним принципом, що вимагає детального аналізу кожного кейсу перед переходом до міжкейсових узагальнень [16].

Зібрані аудіозаписи інтерв'ю були дослівно транскрибовані. Транскрипти стали основним матеріалом для аналізу. Подальша робота здійснювалася за такими етапами.

Етап 1. Занурення в дані (повторне читання транскриптів)

На першому етапі здійснювалося багаторазове уважне читання кожного транскрипту з метою занурення в індивідуальний досвід учасника. Основним завданням було утримати фокус на унікальності кейсу та зафіксувати первинні смислові акценти в оповіді. Цей етап відповідає феноменологічній орієнтації ІРА та забезпечує основу для подальших інтерпретацій [16].

Етап 2. Початкове коментування (initial noting)

Другий етап передбачав детальне коментування тексту інтерв'ю. Коментарі здійснювалися на трьох рівнях, рекомендованих у ІРА [16; 18]:

- **описовий рівень** (фіксація змісту: про що говорить учасник, які події та переживання описує);
- **мовний рівень** (увага до мовних засобів: повторів, метафор, пауз, емоційних акцентів, інтонаційних маркерів);

- **концептуальний рівень** (первинні інтерпретації: які смисли можуть стояти за описом, які потенційні психологічні значення проявляються у наративі).

Мета етапу — максимально наблизитися до внутрішньої логіки висловлювань учасника, водночас утримуючи аналітичну дистанцію, необхідну для інтерпретації.

Етап 3. Формування emergent themes (виникаючих тем)

На третьому етапі здійснювалося виокремлення “виникаючих тем” — коротких формулювань, що відображають сутнісні смисли окремих фрагментів тексту. Теми формувалися як результат інтеграції описових даних та інтерпретативних коментарів. Вони мали бути достатньо близькими до тексту, але водночас концептуально узагальнювати переживання учасника [16].

Етап 4. Побудова тематичної структури всередині кейсу

На четвертому етапі здійснювалося групування виникаючих тем у більш узагальнені категорії та встановлення зв'язків між ними. Тобто формувалася внутрішньокейсова тематична структура (superordinate themes і subordinate themes). Для цього використовувалися типові для IPA процедури: пошук смислових кластерів, встановлення ієрархій, виділення центральних і периферійних тем, аналіз протилежностей і амбівалентностей у наративі [16; 18].

Результатом цього етапу був тематичний “профіль” кожного учасника, який відображав його індивідуальну смислову структуру мотивації прийняття дитини в сім'ю.

Етап 5. Перехід до наступного кейсу з утриманням ідеографічного принципу

Після завершення аналізу одного інтерв'ю дослідник переходив до наступного, дотримуючись принципу ідеографічності. Це означало максимально можливе “відкладання” вже сформованих інтерпретацій попереднього кейсу з метою не нав'язувати їх новому матеріалу. Такий підхід є важливим для збереження чутливості до унікальності досвіду кожного учасника [16].

Етап 6. Міжкейсовий аналіз і пошук спільних тематичних патернів

Після завершення внутрішньокейсового аналізу всіх 10 інтерв'ю здійснювався міжкейсовий аналіз, спрямований на виявлення повторюваних смислових тем і варіацій їх прояву. На цьому етапі формувалися спільні (узагальнені) теми, що характеризують досвід мотивації прийняття дитини в сім'ю, а також фіксувалися відмінності, унікальні мотиви й особливі випадки [16; 18].

Важливо, що в межах IPA узагальнення не має статистичного характеру. Воно базується на смисловій повторюваності та аналітичній значущості тем, підтвердженій даними транскриптів.

Етап 7. Верифікація та забезпечення якості аналізу

Для забезпечення якості якісного аналізу враховувалися критерії довіри (trustworthiness): прозорість аналітичних кроків, логічна узгодженість інтерпретацій із даними, послідовність процедур та рефлексивність дослідника [26; 27]. У тексті роботи результати аналізу будуть представлені

через опис тем із підтвердженням репрезентативними фрагментами інтерв'ю (цитатами), що відповідає стандартам якісної психології [14].

Отже, процедура аналізу даних у межах інтерпретативного феноменологічного аналізу забезпечила можливість глибинного вивчення індивідуальних смислів і подальшого виявлення спільних тематичних структур мотивації прийняття дитини в сім'ю.

2.5. Етичні засади дослідження

Дослідження мотивації прийняття дитини в сім'ю стосується особистісно значущих і потенційно чутливих аспектів життєвого досвіду, що зумовило необхідність суворого дотримання етичних принципів психологічної науки. Організація та проведення дослідження здійснювалися відповідно до загальноприйнятих міжнародних стандартів етики в психології [2; 52].

Принцип добровільної участі

Участь у дослідженні була виключно добровільною. Кожному потенційному учаснику надавалася повна інформація про мету, завдання та формат дослідження. Було підкреслено, що участь не передбачає жодних матеріальних або соціальних зобов'язань і що відмова від участі можлива на будь-якому етапі без пояснення причин та без будь-яких негативних наслідків.

Перед початком інтерв'ю всі учасники надали інформовану згоду на участь у дослідженні, включно з дозволом на аудіозапис розмови та подальше використання знеособлених фрагментів інтерв'ю в науковому тексті.

Принцип конфіденційності та анонімності

З метою захисту персональних даних забезпечено повну конфіденційність отриманої інформації. Усі транскрипти були деперсоналізовані: імена, географічні назви та інші ідентифікаційні деталі замінено умовними позначеннями. У тексті роботи використовуються кодові маркери (У1–У10), що унеможливлюють ідентифікацію учасників.

Аудіозаписи та транскрипти зберігалися у захищеному електронному форматі з обмеженим доступом, що відповідає етичним стандартам обробки даних у психологічних дослідженнях [2].

Принцип психологічної безпеки

Зважаючи на те, що інтерв'ю передбачало обговорення особистісно значущих рішень, дослідник дотримувався принципу психологічної безпеки учасників. У процесі інтерв'ю забезпечувалася доброзичлива, неоцінювальна атмосфера. Учасники мали можливість не відповідати на запитання, що викликали дискомфорт, або припинити інтерв'ю в будь-який момент.

Особлива увага приділялася уникненню директивності, нав'язування оцінок або інтерпретацій під час збору даних. Це відповідає феноменологічній орієнтації дослідження, яка передбачає повагу до автономії та унікальності досвіду респондента.

Принцип дослідницької рефлексивності

У межах якісного підходу особлива увага приділялася рефлексивності дослідника — усвідомленню власних установок, цінностей і можливого впливу на процес збору та інтерпретації даних [14; 26]. Дослідник прагнув мінімізувати вплив власних очікувань на формулювання запитань та аналітичні висновки, зберігаючи відкритість до несподіваних смислових проявів у наративах учасників.

Таким чином, організація дослідження здійснювалася з дотриманням принципів добровільності, конфіденційності, психологічної безпеки та наукової доброчесності. Це забезпечує етичну обґрунтованість отриманих результатів і відповідає сучасним стандартам якісних психологічних досліджень.

2.6. Обмеження дослідження та забезпечення якості результатів

Будь-яке якісне дослідження має низку методологічних обмежень, пов'язаних із його дизайном, вибіркою та способом інтерпретації даних. Усвідомлення цих обмежень є важливою умовою наукової доброчесності та коректного трактування отриманих результатів.

Обмеження дослідження

По-перше, вибірка дослідження має невеликий обсяг (10 осіб), що відповідає методології інтерпретативного феноменологічного аналізу, однак не дозволяє здійснювати статистичні узагальнення на широку популяцію прийомних батьків та усиновлювачів. Отримані результати відображають смислові структури досвіду конкретних учасників і мають інтерпретативний, а не репрезентативний характер [16].

По-друге, дослідження базується на самоописах учасників. Наративи можуть містити елементи ретроспективного переосмислення, соціально бажані формулювання або несвідоме конструювання життєвої історії. Водночас саме інтерпретований характер досвіду є предметом дослідження в межах IPA, що частково нівелює це обмеження.

По-третє, об'єднання в межах однієї вибірки прийомних батьків та усиновлювачів без проведення міжгрупового порівняння обмежує можливість

аналізу специфіки мотивації залежно від форми сімейного влаштування. Однак таке рішення було свідомим і зумовлене фокусом на спільних смислових структурах досвіду прийняття дитини в сім'ю.

По-четверте, у якісному дослідженні неможливо повністю усунути вплив особистості дослідника на процес збору й інтерпретації даних. Інтерпретація завжди має герменевтичний характер і передбачає взаємодію дослідницької позиції та тексту інтерв'ю [16; 26].

Забезпечення якості результатів

Для підвищення достовірності та якості результатів було враховано критерії довіри (trustworthiness), запропоновані в межах якісної методології [26; 27].

1. Кредитивність (credibility)

Забезпечувалася через детальний опис дослідницької процедури, прозорість етапів аналізу та використання цитат учасників для підтвердження інтерпретацій.

2. Надійність (dependability)

Досягалася через послідовне дотримання процедур IPA, фіксацію аналітичних кроків і логічну структурованість інтерпретацій.

3. Підтверджуваність (confirmability)

Реалізовувалася через рефлексивність дослідника, усвідомлення власної позиції та прагнення до мінімізації упередженості в інтерпретаціях.

4. Переносимість (transferability)

Забезпечувалася шляхом детального опису контексту та характеристик вибірки, що дозволяє читачеві самостійно оцінити можливість застосування результатів до інших подібних ситуацій.

Таким чином, попри притаманні якісному дослідженню обмеження, застосована методологія забезпечує глибоке, концептуально обґрунтоване

та етично виважене вивчення мотивації прийняття дитини в сім'ю. Отримані результати не претендують на універсальність, але мають значущість для розуміння смислових аспектів досвіду прийомних батьків та усиновлювачів.

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ В СІМ'Ю

3.1. Загальна характеристика отриманих результатів

Метою емпіричного дослідження було виявлення та інтерпретація смислових структур мотивації прийняття дитини в сім'ю на основі аналізу суб'єктивного досвіду прийомних батьків та усиновлювачів. Аналіз здійснювався відповідно до методології інтерпретативного феноменологічного аналізу, що передбачає поетапне виявлення індивідуальних смислових тем із подальшим формуванням узагальненої тематичної структури.

У результаті аналізу 10 інтерв'ю було сформовано чотири надтеми (superordinate themes), які відображають ключові виміри осмислення мотивації прийняття дитини в сім'ю:

- Прийняття дитини як екзистенційний вибір.
- Мотивація між альтруїзмом і особистісною потребою.
- Внутрішня амбівалентність і сумніви.
- Формування батьківської ідентичності.

Кожна надтема включає низку підтем, що деталізують способи інтерпретації досвіду учасниками. Важливо підкреслити, що зазначені теми не є жорстко ізольованими; вони перетинаються та взаємодіють між собою, утворюючи цілісну смислову структуру переживання.

Аналіз показав, що мотивація прийняття дитини в сім'ю не зводиться до одного домінуючого мотиву. Вона формується як багаторівневий процес, у якому поєднуються ціннісні орієнтири, біографічний досвід, емоційні переживання та рефлексивне осмислення власного життєвого шляху. Учасники описують своє рішення не лише як реакцію на обставини, а як

значущий життєвий крок, що трансформує їхню ідентичність і систему пріоритетів.

Подальший виклад результатів здійснюється відповідно до логіки ІРА: спочатку представлено надтему з коротким аналітичним описом, після чого подано підтемі з ілюстративними фрагментами інтерв'ю. Цитати учасників подаються із збереженням мовної автентичності та позначаються умовними кодами (У1–У10).

3.2. Прийняття дитини як екзистенційний вибір

Аналіз інтерв'ю показав, що для більшості учасників рішення про прийняття дитини в сім'ю переживалося не як ситуативний крок або раціональний вибір, а як глибинний життєвий поворот, що мав екзистенційне значення. У наративах простежується інтерпретація цього рішення як події, що змінює життєву траєкторію, надає нового смислу або завершує тривалий внутрішній пошук.

У межах цієї надтеми було виокремлено чотири підтемі:

- відчуття покликання;
- пошук смислу;
- рішення як переломний момент життя;
- переживання відповідальності.

3.2.1. Відчуття покликання

Деякі учасники описували мотивацію як внутрішній імпульс, що переживався як «природний» або «очевидний» крок. У їхніх висловлюваннях простежується не стільки логіка аргументації, скільки відчуття внутрішньої необхідності.

«Я не можу сказати, що це було якесь раціональне рішення. Це було більше як... я просто знала, що маю це зробити» (У3).

«У мене було відчуття, що це частина мого шляху. Наче я довго до цього йшла, хоча сама не усвідомлювала» (У7).

У цих наративах рішення інтерпретується як відповідність власній ідентичності. Воно не описується як зовнішній обов'язок, а як внутрішня узгодженість із собою. Відчуття покликання набуває характеру екзистенційної автентичності — дії, що відповідає внутрішнім цінностям.

3.2.2. Пошук сенсу

Інша група висловлювань пов'язана з переживанням прийняття дитини як способу надати життю більшої наповненості або подолати відчуття внутрішньої порожнечі.

«Після певного періоду мого життя я зрозуміла, що мені бракує сенсу. І ця думка про дитину... вона ніби все розставила на свої місця» (У1).

«Це було не про жалість і не про обов'язок. Це було про те, щоб моє життя стало справжнім» (У5).

У цих фрагментах мотивація постає як смислотворчий акт. Рішення про прийняття дитини інтегрується в життєву історію як відповідь на екзистенційний запит — «для чого я живу?». Смисловий компонент у таких наративах є домінантним і перевищує прагматичні міркування.

3.2.3. Рішення як переломний момент життя

У низці інтерв'ю прийняття дитини описується як переломний момент, що змінив систему цінностей і життєві пріоритети.

«Після цього рішення я вже не могла думати про себе так само, як раніше. Наче почалося інше життя» (У8).

«Я зрозумів, що більше не живу тільки для себе. І це було дуже сильне усвідомлення» (У4).

Такі висловлювання свідчать про трансформаційний характер досвіду. Рішення не лише передувє змінам, а й стає точкою конструювання нової ідентичності. Учасники описують його як межову подію, що переосмислює попередній досвід.

3.2.4. Переживання відповідальності

Екзистенційний вимір мотивації особливо виразно проявляється в темі відповідальності. Учасники наголошували на усвідомленні незворотності рішення та його значущості для життя іншої людини.

«Це було страшно, бо я розуміла: назад дороги нема. Це не просто експеримент» (У2).

«Я відчувала величезну відповідальність. Наче від мого рішення залежить чиєсь життя» (У9).

Тут рішення постає не лише як реалізація власних прагнень, а як прийняття етичної відповідальності. Висловлювання супроводжуються описом тривоги, серйозності моменту, внутрішньої напруги. Водночас ця напруга не відштовхує, а підсилює відчуття значущості вибору.

Інтерпретація надтеми

Узагальнюючи, можна стверджувати, що для більшості учасників мотивація прийняття дитини в сім'ю має екзистенційний характер. Рішення інтерпретується як:

1. акт внутрішньої узгодженості;
2. спосіб надання життю смислу;
3. переломний момент життєвої історії;
4. прийняття відповідальності за долю іншої людини.

Ця надтема демонструє, що мотивація виходить за межі потребнісного або соціально зумовленого пояснення. Вона інтегрує особистісний досвід, ціннісні орієнтири та прагнення до смислотворення, що узгоджується з екзистенційною теоретичною рамкою дослідження.

3.3. Мотивація між альтруїзмом і особистісною потребою

Аналіз інтерв'ю показав, що мотивація прийняття дитини в сім'ю рідко описується як одновимірна. Учасники поєднують у своїх наративах як прагнення допомогти дитині, так і особистісні потреби — потребу в батьківстві, близькості, реалізації себе в новій ролі. Це поєднання часто не усвідомлюється як суперечливе, однак у глибинному аналізі виявляє складну внутрішню структуру.

У межах надтеми було виокремлено такі підтеми:

- бажання дати дитині сім'ю;
- прагнення реалізувати батьківську ідентичність;
- компенсаційні мотиви;
- вплив соціального контексту.

3.3.1. Бажання дати дитині сім'ю

У багатьох інтерв'ю звучить мотив допомоги дитині, яка позбавлена батьківського піклування. Учасники підкреслюють прагнення створити для дитини безпечний простір, забезпечити стабільність і підтримку.

«Я дивилась на цих дітей і розуміла, що вони не повинні рости без сім'ї. Хотілося просто забрати й обійняти» (У6).

«Мені було важливо, щоб у дитини було відчуття дому. Бо це те, що формує людину» (У1).

У цих висловлюваннях домінує альтруїстичний компонент. Проте навіть у межах цієї підтеми простежується емоційне залучення — бажання “обійняти”, “захистити”, що вказує на взаємозв'язок між допомогою іншому та власною потребою в близькості.

3.3.2. Прагнення реалізувати батьківську ідентичність

Частина учасників прямо говорили про бажання стати батьками як про внутрішню потребу, що не реалізувалася біологічним шляхом або була відкладена з різних причин.

«Я завжди бачила себе мамою. І коли зрозуміла, що це не обов'язково має бути біологічна дитина, усе стало на свої місця» (У3).

«Для мене це було про те, щоб відчувати себе батьком по-справжньому» (У4).

Тут мотивація має виразно особистісний характер. Водночас учасники не протиставляють власну потребу допомозі дитині — ці компоненти співіснують. Таким чином, батьківська ідентичність формується не як егоцентричний мотив, а як спосіб реалізації цінності турботи.

3.3.3. Компенсаційні мотиви

У деяких інтерв'ю з'являється тема особистого досвіду дефіциту — емоційної нестачі в дитинстві, пережитої втрати або складних сімейних стосунків.

«Можливо, це прозвучить дивно, але я хотіла дати дитині те, чого сама не мала» (У7).

«У моєму дитинстві було багато холоду. І я подумала, що можу зробити інакше» (У2).

Такі висловлювання свідчать про можливу компенсаційну складову мотивації. Водночас у більшості випадків вона не усвідомлюється як домінуюча, а інтегрується у ширший ціннісний контекст. Це підтверджує багаторівневість мотивації, де особистий досвід стає джерелом емпатії та прагнення змінити життєвий сценарій.

3.3.4. Вплив соціального контексту

Окремі учасники згадували вплив суспільного середовища, прикладів знайомих або інформаційних кампаній.

«Коли знайомі усиновили дитину, я вперше подумала, що це реально» (У9).

«Мені здається, що суспільство зараз більше говорить про це. І це додає сміливості» (У5).

Соціальний контекст виступає не як примус, а як фактор легітимізації вибору. Він створює можливість, але не визначає остаточного рішення. У більшості випадків остаточна мотивація описується як внутрішньо прийнята й особистісно осмислена.

Інтерпретація надтеми

Друга надтема демонструє, що мотивація прийняття дитини в сім'ю формується на перетині альтруїстичних і особистісних компонентів. Учасники не розмежовують ці мотиви як взаємовиключні; навпаки, вони інтегрують їх у єдину систему смислів.

Альтруїзм не заперечує особистісної потреби, а особистісна потреба не знецінює турботу про дитину. Така інтеграція свідчить про складність мотиваційної структури, де рішення виступає одночасно актом допомоги іншому та способом самореалізації.

Наявність компенсаційних елементів не обов'язково означає неусвідомленість або ризикованість мотивації; у більшості випадків вони переосмислюються через призму відповідальності й рефлексії.

3.4. Переосмислення мотивації в умовах повномасштабної війни

У наративах частини учасників з'являється чітке розмежування досвіду «до» і «після» початку повномасштабної війни Росії проти України. Війна виступає не лише як зовнішній контекст, а як подія, що радикально переосмислює життєві рішення, зокрема й рішення про прийняття дитини в сім'ю.

Учасники описують війну як екзистенційний виклик, що загострює відчуття крихкості життя, відповідальності та цінності близькості.

«Після 24 лютого я зовсім по-іншому подивилася на своє рішення. Я зрозуміла, що це не просто про сім'ю — це про те, щоб дитина була в безпеці, щоб вона не була сама в цьому світі» (У5).

«Коли почалася війна, я думав: чи маю я право брати на себе таку відповідальність у такий час? Але потім зрозумів, що саме зараз це має сенс» (У4).

У цих висловлюваннях простежується амбівалентність: з одного боку — посилення тривоги й сумнівів, з іншого — зміцнення рішучості. Війна актуалізує питання безпеки, стабільності та майбутнього, однак водночас посилює цінність сім'ї як простору захисту.

Для частини учасників війна стала каталізатором рішення:

«Я довго думала про це раніше, але війна ніби прискорила все. Я зрозуміла, що не хочу відкладати життя» (У1).

«Коли бачиш, скільки дітей залишилися без дому... це перестає бути абстрактною темою» (У9).

Таким чином, воєнний контекст впливає на мотивацію в кількох вимірах:

- Посилення екзистенційного усвідомлення крихкості життя.
- Актуалізація теми відповідальності за майбутнє.
- Переосмислення сім'ї як простору безпеки.
- Прискорення прийняття рішень.

Водночас у деяких наративах війна породжує додаткові сумніви:

«Було страшно — а раптом я не зможу забезпечити безпеку? А раптом доведеться евакуюватися?» (У2).

Тут мотивація проходить через фільтр ризику й невизначеності. Проте навіть у цих випадках рішення не скасовується, а осмислюється більш зріло й відповідально.

Інтерпретація надтеми

Воєнний контекст не руйнує мотивацію прийняття дитини в сім'ю, а трансформує її. Рішення набуває більш виразного екзистенційного та етичного виміру. Воно інтерпретується як акт турботи, стабільності та навіть внутрішнього спротиву хаосу.

Таким чином, повномасштабна війна виступає фактором, що:

1. загострює переживання відповідальності;
2. поглиблює смисловий вимір рішення;
3. змінює часову перспективу (жити «тут і тепер»);
4. підсилює значущість сімейної близькості.

Інтеграція воєнного контексту дозволяє розглядати мотивацію прийняття дитини в сім'ю не лише як індивідуальний акт, а як рішення, що формується в умовах суспільної травми та історичного перелому.

3.5. Внутрішня амбівалентність і сумніви

Аналіз інтерв'ю показав, що мотивація прийняття дитини в сім'ю не є однозначною або безконфліктною. Поряд із рішучістю, відчуттям смислу та внутрішньою готовністю учасники описують періоди сумнівів, страхів і внутрішніх коливань. Амбівалентність виступає не ознакою нестабільності мотивації, а її природним компонентом.

У межах цієї надтеми було виокремлено такі підтеми:

1. страх невідповідності;
2. тривога щодо майбутнього;
3. сумніви у власних ресурсах;
4. амбівалентність як ознака зрілості рішення.

3.5.1. Страх невідповідності

Частина учасників описували внутрішній страх не впоратися з новою роллю або не відповідати уявленням про «достатньо хорошого» батька чи матір.

«Я дуже боялася, що не зможу дати їй усе, що потрібно. Що раптом я не така сильна, як мені здається» (У3).

«Було відчуття, що це дуже велика відповідальність, і я не знаю, чи маю достатньо терпіння» (У7).

Ці висловлювання свідчать про високий рівень усвідомлення складності майбутнього досвіду. Страх невідповідності пов'язаний не з відсутністю мотивації, а з глибиною усвідомлення наслідків рішення.

3.5.2. Тривога щодо майбутнього

Учасники згадували побоювання щодо адаптації дитини, можливих труднощів у взаєминах або соціальних викликів.

«Я переживала, як це буде в школі, як вона почуватиметься, чи не буде стигматизації, булінгу» (У6).

«Було багато питань без відповідей. І це лякало» (У2).

Тривога щодо майбутнього є закономірною реакцією на невизначеність. Водночас вона не призводила до відмови від рішення, а ставала частиною процесу його осмислення.

3.5.3. Сумніви у власних ресурсах

Окремі учасники ставили під питання власні емоційні, фінансові або психологічні ресурси.

«Я думав: а чи вистачить мені сил? Чи не вигорю?» (У4).

«Це не просто любов. Це ще й побут, фінанси, стабільність. Я довго зважувала» (У8).

Сумніви стосувалися не лише емоційної готовності, а й практичної спроможності забезпечити дитині стабільність. Таким чином, мотивація проходила перевірку реалістичністю.

3.5.4. Амбівалентність як ознака зрілості рішення

Попри наявність страхів і сумнівів, більшість учасників підкреслювали, що саме ці внутрішні коливання зробили рішення більш усвідомленим.

«Якби я не сумнівалася, це було б дивно. Мені здається, сумніви зробили мене більш відповідальною» (У1).

«Я пройшла через страхи — і тому була впевнена, що це не імпульс» (У5).

Таким чином, амбівалентність не руйнує мотивацію, а структурує її. Вона виступає механізмом внутрішньої перевірки рішення на стійкість і реалістичність.

Інтерпретація надтеми

Внутрішня амбівалентність є невід'ємною складовою процесу прийняття рішення про включення дитини в сімейну систему. Наявність сумнівів свідчить не про слабкість мотивації, а про глибину її опрацювання.

Мотивація, що пройшла через етап сумнівів, набуває більш зрілої форми:

- вона інтегрує страх і відповідальність;
- поєднує емоційний імпульс із реалістичним оцінюванням;
- формується як усвідомлений вибір, а не як імпульсивне рішення.

Таким чином, амбівалентність постає як конструктивний елемент мотиваційної структури, що підвищує її стійкість і глибину.

3.6. Переосмислення мотивації в умовах повномасштабної війни

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало для учасників дослідження подією, що радикально трансформувала їхнє сприйняття безпеки, стабільності та майбутнього. У наративах чітко простежується поділ життєвого досвіду на «до» і «після» 24 лютого 2022 року. Війна виступає не лише фоном, а контекстом, що змінює екзистенційні координати прийняття рішення.

3.6.1. Загострення відчуття крихкості життя

Учасники описують війну як подію, що актуалізувала усвідомлення обмеженості часу та непередбачуваності майбутнього.

«Коли почалися обстріли, я зрозуміла, що життя може змінитися в одну секунду. І я не хочу більше відкладати важливе» (У1).

Рішення про прийняття дитини набуває рис відповіді на екзистенційний виклик — жити повноцінно попри загрозу.

3.6.2. Сім'я як простір захисту

В умовах війни сім'я інтерпретується як простір стабільності й безпеки.

«Я думала: якщо вже у світі такий хаос, то хоча б у нашому домі має бути спокій» (У6).

Сім'я стає не лише особистим вибором, а символом стабільності та опору руйнуванню.

3.6.3. Посилення моральної відповідальності

Війна актуалізує питання майбутнього покоління та збереження людяності.

«Мені здається, що зараз важливо не тільки воювати, а й будувати.
Дати дитині шанс — це теж вклад у країну» (У8).

Мотивація набуває суспільного виміру: рішення інтерпретується як внесок у майбутнє України.

3.6.4. Амбівалентність і страх

Разом із посиленням рішучості з'являється й сумнів:

«Було страшно брати на себе таку відповідальність, коли не знаєш,
що буде завтра» (У2).

Таким чином, війна не спрощує мотивацію, а робить її більш напруженою, багат шаровою.

Інтерпретація

Воєнний контекст трансформує мотивацію в трьох вимірах:

1. Часовому — рішення приймається в умовах усвідомлення невизначеності.
2. Етичному — посилюється відчуття відповідальності перед майбутнім.
3. Ідентифікаційному — прийняття дитини пов'язується з громадянською позицією.

У цьому вимірі рішення постає як акт життєствердження, що протистоїть руйнуванню. Воно інтерпретується не лише як приватний вибір, а як моральна позиція.

3.7. Формування батьківської ідентичності

Аналіз інтерв'ю показав, що прийняття дитини в сім'ю не лише відображає попередню мотивацію, а й стає чинником трансформації особистісної ідентичності. Учасники описують процес входження в батьківство як поступове переосмислення себе, власних ролей, цінностей і життєвих пріоритетів. Таким чином, мотивація набуває продовження у формуванні нової ідентичності — батьківської.

У межах цієї надтеми було виокремлено такі підтеми:

1. переосмислення себе;
2. досвід емоційної близькості;
3. зміна системи цінностей;
4. інтеграція дитини в життєву історію.

3.7.1. Переосмислення себе

Після прийняття дитини учасники описують відчуття внутрішньої зміни. Вони говорять про нове розуміння себе — як більш відповідальних, зрілих, терплячих або емоційно глибших.

«Я ніби подорослішала ще раз. З'явилося відчуття, що тепер я несу відповідальність не тільки за себе» (У3).

«Я став іншим. Більш спокійним. Більш уважним до дрібниць» (У4).

Ці висловлювання демонструють, що батьківство не сприймається як зовнішня роль, а поступово інтегрується в ядро самосприйняття.

3.7.2. Досвід емоційної близькості

Учасники наголошують на значущості формування емоційного зв'язку з дитиною. Саме цей досвід часто стає підтвердженням правильності прийнятого рішення.

«Перший раз, коли вона мене обійняла і назвала мамою... я зрозуміла, що все було не даремно» (У6).

«Це відчуття, коли ти стаєш для когось опорою — воно дуже глибоке» (У8).

Емоційна близькість описується як процес, що розгортається з часом. Вона не завжди виникає миттєво, однак її поступове формування посилює відчуття батьківської ідентичності.

3.7.3. Зміна системи цінностей

У більшості інтерв'ю простежується зміна пріоритетів після появи дитини. Учасники говорять про переоцінку кар'єрних, матеріальних або особистих планів.

«Раніше для мене робота була на першому місці. Зараз я думаю інакше» (У1).

«З'явилося розуміння, що найважливіше — це стабільність і спокій для дитини» (У9).

Таким чином, батьківство стає чинником трансформації ціннісної структури особистості, формуються нові пріоритети.

3.7.4. Інтеграція дитини в життєву історію

Особливо значущим є спосіб, у який учасники включають дитину у власний наратив. Дитина перестає сприйматися як «окрема історія» і стає частиною спільного життєвого шляху.

«Я вже не можу уявити своє життя без неї. Наче вона завжди була частиною нашої сім'ї» (У5).

«Це не просто рішення — це новий розділ мого життя» (У7).

У цих висловлюваннях простежується завершення процесу смислової інтеграції: рішення стає частиною особистої історії, а батьківська роль — елементом ідентичності.

Інтерпретація надтеми

Формування батьківської ідентичності є продовженням мотиваційного процесу. Якщо на етапі прийняття рішення мотивація має характер наміру та ціннісного вибору, то після включення дитини в сімейну систему вона трансформується в пережиту роль і частину самосприйняття.

Процес формування ідентичності включає:

- інтеграцію відповідальності в образ Я;
- розвиток емоційної близькості;
- переоцінку життєвих пріоритетів;
- включення дитини в наратив власного життя.

Таким чином, мотивація прийняття дитини в сім'ю не є завершеним актом, а переходить у тривалий процес становлення батьківської ідентичності. Це свідчить про динамічний характер досліджуваного феномену та підтверджує його багаторівневу структуру.

Висновки до розділу 3

У результаті проведеного інтерпретативного феноменологічного аналізу інтерв'ю з прийомними батьками та усиновлювачами було виявлено багаторівневу структуру мотивації прийняття дитини в сім'ю, що поєднує екзистенційні, ціннісні, емоційні та соціально-контекстуальні компоненти.

По-перше, мотивація учасників має виразний екзистенційний вимір. Рішення про прийняття дитини інтерпретується як життєво значущий вибір, що пов'язаний із пошуком смислу, внутрішньою узгодженістю та прийняттям відповідальності. Для більшості учасників це рішення не зводиться до прагматичних міркувань, а постає як акт особистісного самовизначення.

По-друге, мотиваційна структура формується на перетині альтруїстичних і особистісних мотивів. Прагнення забезпечити дитині сім'ю співіснує з потребою реалізувати власну батьківську ідентичність, пережити досвід близькості та наповненості життя. Виявлені компенсаційні елементи (пов'язані з власним досвідом дефіциту або втрати) інтегруються у ширший ціннісний контекст і не мають домінуючого характеру.

По-третє, важливою характеристикою мотивації є її амбівалентність. Сумніви, страхи та тривога щодо майбутнього не заперечують глибини рішення, а, навпаки, свідчать про його усвідомленість. Амбівалентність виконує функцію внутрішньої перевірки та сприяє формуванню більш зрілої та відповідальної позиції.

По-четверте, прийняття дитини в сім'ю супроводжується трансформацією особистісної ідентичності. Мотивація переходить у процес становлення батьківської ролі, що включає переосмислення себе, зміну системи цінностей і інтеграцію дитини в особистий життєвий наратив. Таким чином, мотивація має динамічний характер і продовжує розгортатися після фактичного прийняття рішення.

По-п'яте, повномасштабна війна Росії проти України суттєво впливає на переосмислення мотивації. Воєнний контекст загострює відчуття крихкості життя, посилює значущість сім'ї як простору безпеки та актуалізує моральний вимір рішення. Для частини учасників війна стала каталізатором прийняття рішення або фактором його глибшого осмислення. Водночас вона породжує додаткову тривогу та сумніви, що інтегруються у мотиваційну структуру.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що мотивація прийняття дитини в сім'ю є багатовимірним феноменом, який:

- формується на перетині особистісних потреб і ціннісних орієнтирів;
- проходить через етап амбівалентності та рефлексії;
- трансформується в процес формування батьківської ідентичності;
- зазнає впливу суспільного й воєнного контексту.

Отримані результати підтверджують доцільність застосування інтерпретативного феноменологічного аналізу для дослідження даного феномену, оскільки саме цей підхід дозволяє виявити глибинні смислові структури переживання та їхню динаміку.

Таким чином, емпіричні дані узгоджуються з обраною екзистенційною теоретичною рамкою з елементами теорії прив'язаності та розширюють розуміння мотивації прийняття дитини в сім'ю в сучасному українському контексті.

РОЗДІЛ 4

ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

4.1. Інтерпретація мотивації прийняття дитини в контексті сучасних теорій мотивації

Отримані результати дослідження дозволяють розглядати мотивацію прийняття дитини в сім'ю як складний, багаторівневий феномен, що не піддається однозначному поясненню в межах класичних мотиваційних теорій.

У межах ієрархічної моделі потреб Абрахам Маслоу мотивація усиновлення може бути інтерпретована як прояв потреб вищого рівня, зокрема потреби в любові, приналежності та самоактуалізації. Однак результати цього дослідження демонструють, що така інтерпретація є недостатньою. Зокрема, мотиваційні структури учасників не є лінійними або ієрархічно впорядкованими. Натомість вони мають інтегративний характер, у якому одночасно присутні як базові, так і вищі потреби.

Так, у висловлюваннях учасників поєднуються прагнення до емоційної близькості (“я хотів бути для когось важливим”) із потребою в особистісній реалізації (“це робить моє життя повнішим”), що не повністю узгоджується з послідовною логікою переходу від нижчих до вищих рівнів потреб.

Більш адекватною для інтерпретації отриманих результатів є теорія самодетермінації Едвард Десі та Річард Раян, у межах якої мотивація розглядається через призму базових психологічних потреб — автономії, компетентності та пов’язаності.

Зокрема, у дослідженні простежується:

– прагнення до автономного вибору (“це було моє рішення, не нав’язане ззовні”);

- потреба у відчутті компетентності (“чи вистачить мені ресурсів?”);
- виражена потреба у пов’язаності (“бути для когось близьким”).

Разом з тим, навіть ця теоретична рамка не повністю пояснює глибину переживань учасників, оскільки вона не враховує екзистенційний вимір мотивації, який виявився центральним у даному дослідженні.

4.2. Екзистенційний вимір мотивації: вибір, смисл, відповідальність

Отримані дані переконливо свідчать про те, що мотивація прийняття дитини в сім’ю має виразний екзистенційний характер. Учасники описують своє рішення не як результат раціонального зважування альтернатив, а як глибинний особистісний вибір, пов’язаний із пошуком смислу.

У цьому контексті релевантними є ідеї Віктор Франкл, який розглядав прагнення до смислу як фундаментальну мотиваційну силу. У висловлюваннях учасників простежується саме така логіка: рішення про прийняття дитини інтерпретується як спосіб наповнення життя смислом, особливо в умовах невизначеності.

Водночас, на відміну від класичного розуміння смислу як стабільної категорії, у дослідженні він постає як динамічний процес, що формується в дії. Тобто учасники не стільки “знаходять” смисл, скільки створюють його через прийняття рішення.

Важливим є також аспект відповідальності, який детально описаний у працях Ірвін Ялом. Рішення про прийняття дитини супроводжується усвідомленням незворотності та довготривалості наслідків, що викликає амбівалентні переживання, але водночас поглиблює його значущість.

Таким чином, мотивація постає не як сукупність причин, а як акт екзистенційного самовизначення.

4.3. Інтеграція альтруїстичних і особистісних мотивів

Одним із ключових результатів дослідження є виявлення інтегративного характеру мотивації, у межах якого поєднуються альтруїстичні та особистісні компоненти.

Традиційно в науковій літературі ці типи мотивації часто протиставляються: альтруїзм розглядається як орієнтація на благо іншого, тоді як особистісна мотивація — як задоволення власних потреб. Однак отримані результати свідчать про умовність такого поділу.

У висловлюваннях учасників ці два виміри тісно переплітаються. Наприклад, прагнення “дати дитині дім” поєднується з відчуттям “повноти життя”, що свідчить про взаємне підсилення цих мотивів.

Це дозволяє говорити про існування інтегративної мотиваційної структури, у якій допомога іншому стає одночасно способом реалізації власних смислів.

Такий результат узгоджується з сучасними підходами до розуміння просоціальної поведінки, у яких підкреслюється, що альтруїзм і особистісна вигода не є взаємовиключними.

4.4. Амбівалентність як невід’ємна складова мотиваційного процесу

Важливим результатом дослідження є виявлення амбівалентності як центрального елементу процесу прийняття рішення.

На відміну від традиційного уявлення про сумніви як перешкоду, у цьому дослідженні вони постають як конструктивний компонент. Учасники описують стан “між”, у якому співіснують протилежні тенденції — прагнення прийняти дитину та страх перед відповідальністю.

Цей стан супроводжується як когнітивними (“а що якщо я не впораюся”), так і тілесними проявами (напруга, внутрішній неспокій), що свідчить про його цілісний характер.

Інтерпретація амбівалентності як ресурсу дозволяє по-новому осмислити процес прийняття рішення: сумніви не знижують його якості, а сприяють глибшому усвідомленню та відповідальності.

4.5. Воєнний контекст як фактор трансформації мотивації

Особливу увагу слід приділити впливу повномасштабної війни на мотивацію учасників.

Отримані дані свідчать про те, що війна виступає не лише зовнішнім контекстом, а активним чинником трансформації мотивації. Вона змінює часову перспективу, загострює усвідомлення крихкості життя та актуалізує питання смислу.

Учасники описують досвід “екзистенційної ясності”, коли в умовах невизначеності стають очевидними базові цінності. Це призводить до відмови від відкладання важливих рішень та переходу до дії.

Водночас війна посилює і амбівалентність, додаючи нові виміри страху, пов’язані з безпекою та майбутнім. Таким чином, вона не спрощує мотивацію, а робить її більш насиченою та багатовимірною.

4.6. Формування батьківської ідентичності як процес трансформації

Отримані результати свідчать про те, що мотивація прийняття дитини не завершується на етапі прийняття рішення, а трансформується у процес формування батьківської ідентичності.

На відміну від уявлення про ідентичність як відносно стабільну характеристику, у цьому дослідженні вона постає як динамічний процес, що формується у взаємодії з дитиною. Учасники описують цей процес через категорії змін, переосмислення та інтеграції нового досвіду у власну життєву історію.

У цьому контексті релевантними є положення теорії прив'язаності Джон Боулбі, згідно з якими емоційний зв'язок формується поступово і залежить від якості взаємодії. Отримані дані підтверджують, що у випадку прийомного батьківства цей процес має свої особливості: він не є миттєвим і часто супроводжується початковою дистанцією.

Учасники відзначають, що відчуття “бути батьком” виникає не одразу, а поступово, через конкретні взаємодії з дитиною. Таким чином, батьківська ідентичність формується не як передумова, а як результат досвіду.

Це дозволяє говорити про процесуальний характер ідентичності, у якому ключову роль відіграє не лише внутрішня готовність, а й реальні стосунки.

4.7. Прив'язаність як смислотворчий процес

Аналіз даних показує, що формування прив'язаності у прийомних сім'ях має не лише емоційний, а й смислотворчий характер.

У класичній теорії прив'язаності акцент робиться на безпеці та стабільності як базових функціях емоційного зв'язку. Однак результати дослідження демонструють, що для прийомних батьків прив'язаність набуває додаткового значення — вона стає підтвердженням правильності прийнятого рішення.

Зокрема, учасники описують моменти емоційної близькості (наприклад, звернення дитини “мама” або “тато”) як переломні, що інтегрують попередні сумніви. Це дозволяє інтерпретувати прив’язаність не лише як результат взаємодії, а як механізм стабілізації батьківської ідентичності.

Водночас важливо зазначити, що цей процес не є лінійним. Він включає періоди наближення і дистанції, що відповідає загальній логіці амбівалентності, виявленої у дослідженні.

Таким чином, прив’язаність виступає не лише емоційним, а й екзистенційним феноменом, який допомагає учасникам інтегрувати свій досвід у цілісну життєву історію.

4.8. Гендерні особливості переживання мотивації

Хоча дослідження не мало на меті порівняння груп, аналіз матеріалу дозволяє окреслити певні тенденції, пов’язані з гендерними особливостями переживання мотивації.

Зокрема, у чоловіків частіше акцентується раціонально-оцінювальний компонент, пов’язаний із відповідальністю, контролем та оцінкою власних ресурсів. У їхніх висловлюваннях переважають питання типу “чи вистачить мені сил”, “чи зможу я впоратися”, що відображає орієнтацію на ефективність і результат.

Натомість у жінок більш вираженим є емоційно-реляційний компонент, пов’язаний із переживанням близькості, турботи та зв’язку.

Водночас ці відмінності не є жорсткими і мають скоріше тенденційний характер. У обох групах простежується інтеграція емоційних і раціональних аспектів, що підтверджує складність і багатовимірність мотивації.

4.9. Методологічне осмислення результатів у контексті ІРА

Отримані результати підтверджують доцільність використання інтерпретативного феноменологічного аналізу для дослідження мотивації прийняття дитини в сім'ю.

Особливістю ІРА є його орієнтація на глибоке розуміння суб'єктивного досвіду, що дозволяє виявити не лише зміст висловлювань, а й їхній смисловий контекст. У цьому дослідженні це проявилось у можливості зафіксувати:

- амбівалентність як процес, а не як статичний стан;
- трансформацію мотивації у часі;
- взаємозв'язок між індивідуальним досвідом і соціальним контекстом.

Важливим є також аспект подвійної інтерпретації, характерний для ІРА, коли дослідник інтерпретує досвід учасника, який, у свою чергу, інтерпретує власний досвід. Це створює додатковий рівень глибини, але водночас вимагає високого рівня рефлексії з боку дослідника.

4.10. Обмеження дослідження

Попри значущість отриманих результатів, дослідження має низку обмежень.

По-перше, обмежений обсяг вибірки, характерний для якісних досліджень, не дозволяє узагальнювати результати на широку популяцію. Водночас це компенсується глибиною аналізу.

По-друге, дослідження базується на самозвітах учасників, що може бути пов'язано з ефектами соціальної бажаності або ретроспективної інтерпретації.

По-третє, воєнний контекст, який є важливим фактором у цьому дослідженні, одночасно обмежує можливість порівняння результатів із дослідженнями, проведеними в інших соціальних умовах.

4.11. Науковий внесок дослідження

Результати дослідження дозволяють окреслити кілька важливих напрямів наукового внеску.

По-перше, уточнено розуміння мотивації прийняття дитини як екзистенційного феномену, що виходить за межі традиційних класифікацій мотивів.

По-друге, обґрунтовано інтегративний характер мотивації, у якому поєднуються альтруїстичні та особистісні компоненти.

По-третє, показано конструктивну роль амбівалентності як ресурсу прийняття рішення.

По-четверте, виявлено специфіку мотивації в умовах повномасштабної війни, що є новим напрямом у дослідженні цієї проблематики.

4.12. Практичні імплікації результатів

Отримані результати мають важливе практичне значення для роботи психологів та соціальних служб.

Зокрема, розуміння амбівалентності як нормального етапу процесу дозволяє знизити рівень тривоги у кандидатів та сприяти більш усвідомленому прийняттю рішення.

Визнання інтегративного характеру мотивації допомагає уникнути оцінювальних підходів (“правильні” чи “неправильні” мотиви) та сприяє більш гнучкому підходу в консультуванні.

Урахування воєнного контексту дозволяє адаптувати програми підготовки кандидатів до реальних умов їхнього життя.

4.13. Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на:

- вивчення довготривалої динаміки батьківської ідентичності;
- дослідження досвіду дітей у прийомних сім'ях;
- порівняльний аналіз мотивації в різних соціальних контекстах;
- вивчення впливу психологічного супроводу на процес прийняття рішення.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Отримані результати дослідження мотивації прийняття дитини в сім'ю дозволяють сформулювати низку практичних рекомендацій для фахівців психологічного та соціального супроводу прийомних батьків і усиновлювачів.

1. Рекомендації для психологів, які працюють із кандидатами в усиновлювачі та прийомні батьки

1.1. Робота з екзистенційним виміром мотивації

Оскільки для більшості учасників рішення має екзистенційний характер, доцільно включати в підготовчі програми обговорення таких питань:

- особистісний смисл батьківства;
- очікування щодо змін у власній ідентичності;
- готовність до довготривалої відповідальності;
- ставлення до незворотності рішення.

Психологу варто допомагати клієнтам розрізняти імпульсивне бажання та глибинно осмислений вибір.

1.2. Нормалізація амбівалентності

Виявлена у дослідженні амбівалентність свідчить, що сумніви є природною частиною процесу прийняття рішення.

Рекомендується:

- відкрито проговорювати страхи та побоювання;
- знижувати почуття провини за сумніви;
- допомагати інтегрувати тривогу як ресурс усвідомлення.

Нормалізація внутрішніх коливань сприяє формуванню більш зрілої мотивації.

1.3. Дослідження компенсаційних мотивів

У роботі з кандидатами важливо обережно досліджувати можливі компенсаційні компоненти мотивації (пов'язані з особистим досвідом втрат чи дефіциту).

Рекомендується:

- проводити індивідуальні рефлексивні сесії;
- розмежовувати бажання “врятувати” дитину і готовність будувати взаємні стосунки;
- підтримувати усвідомлення меж власної відповідальності.

2. Рекомендації для програм підготовки прийомних батьків

2.1. Включення модуля з формування батьківської ідентичності

Оскільки мотивація трансформується в процес становлення батьківської ролі, доцільно доповнити навчальні програми блоками, присвяченими:

- змінам у системі цінностей;
- очікуванням щодо близькості;
- можливим кризам ідентичності;
- ролі прив'язаності у формуванні взаємин.

2.2. Підготовка до реалістичних труднощів

Результати дослідження показують, що страхи та сумніви пов'язані з невизначеністю майбутнього.

Рекомендується:

- включати кейс-аналізи складних ситуацій;
- обговорювати тему вигорання;
- формувати навички саморегуляції та підтримки.

3. Рекомендації в умовах воєнного контексту

Воєнний фактор істотно впливає на переосмислення мотивації.

Рекомендується:

- працювати з темою безпеки та контролю;
- допомагати сім'ям розробляти плани дій у кризових ситуаціях;
- підтримувати усвідомлення, що рішення про прийняття дитини в умовах війни потребує додаткової психологічної готовності.

Особливо важливо враховувати підвищений рівень тривоги та колективної травматизації.

4. Рекомендації для післявлаштувального супроводу

Оскільки мотивація трансформується у формування ідентичності, післявлаштувальний супровід має бути спрямований не лише на адаптацію дитини, а й на підтримку батьків.

Доцільно:

- організовувати групи підтримки;
- створювати простір для обговорення труднощів без стигматизації;
- працювати з темою емоційного виснаження.

5. Перспективи застосування результатів

Отримані дані можуть бути використані:

- у розробці державних програм підтримки усиновлення;
- у навчанні психологів і соціальних працівників;
- у створенні інформаційних матеріалів для кандидатів;
- у наукових дослідженнях батьківства в умовах соціальної нестабільності.

МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРИЙОМНИХ БАТЬКІВ ТА УСИНОВЛЮВАЧІВ

(на основі результатів дослідження)

1. Загальні положення моделі

Запропонована модель базується на результатах інтерпретативного феноменологічного аналізу мотивації прийняття дитини в сім'ю та враховує:

- екзистенційний вимір рішення;
- інтеграцію альтруїстичних і особистісних мотивів;
- наявність амбівалентності;
- процес формування батьківської ідентичності;
- вплив воєнного контексту.

Модель має поетапний характер і може бути використана в роботі психологів служб у справах дітей, центрів соціальних служб, приватної практики.

2. Структура моделі

Модель включає три основні етапи:

- Етап до прийняття рішення
- Етап прийняття рішення
- Післявлаштувальний етап (формування ідентичності)

ЕТАП 1. До прийняття рішення (діагностично-рефлексивний)

Мета:

дослідження структури мотивації та психологічної готовності.

Завдання:

- виявлення домінуючих мотивів;
- дослідження компенсаційних елементів;
- нормалізація амбівалентності;
- оцінка ресурсів.

Методи:

- індивідуальні консультативні сесії;
- наративні інтерв'ю;
- рефлексивні вправи (“Мій шлях до рішення”, “Очікування і реальність”).

Очікуваний результат:

сформована усвідомлена мотивація, що інтегрує особистісні й ціннісні компоненти.

ЕТАП 2. Етап прийняття рішення (екзистенційно-підтримуючий)

Мета:

підтримка в момент відповідального вибору.

Завдання:

- робота з тривогою та страхами;
- опрацювання теми відповідальності;
- формування реалістичних очікувань;
- розробка кризового плану (особливо в умовах війни).

Методи:

- екзистенційне консультування;
- техніки роботи з невизначеністю;
- психоедукація щодо травми прив'язаності;
- створення індивідуального плану підтримки.

Особливість воєнного контексту:

обговорення питань безпеки, евакуації, стабільності середовища.

ЕТАП 3. Післявлаштувальний (ідентифікаційно-підтримуючий)

Мета:

підтримка формування батьківської ідентичності.

Завдання:

- супровід процесу емоційного зближення;
- робота з можливим вигоранням;
- підтримка у кризових періодах адаптації;
- інтеграція дитини в сімейний наратив.

Методи:

- індивідуальні консультації;
- групи підтримки;
- робота з наративною реконструкцією сімейної історії;
- вправи на розвиток менталізації.

3. Принципи моделі

- Принцип усвідомленої мотивації.
- Принцип нормалізації амбівалентності.
- Принцип екзистенційної відповідальності.
- Принцип безпечної прив'язаності.
- Принцип контекстуальної чутливості (врахування воєнного стану).

4. Очікувані результати впровадження моделі

- підвищення усвідомленості мотивації;
- зниження рівня тривоги;
- зменшення ризику імпульсивних рішень;
- формування стійкої батьківської ідентичності;
- покращення адаптації дитини в сім'ї.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що мотивація прийняття дитини в сім'ю є складним багатовимірним феноменом, який не зводиться до окремих прагматичних або альтруїстичних чинників.

По-перше, мотивація має виразний екзистенційний характер. Рішення про прийняття дитини постає як акт особистісного вибору, пов'язаний із пошуком смислу, відповідальності та внутрішньої узгодженості. Воно

інтерпретується учасниками як важливий життєвий поворот, що визначає подальший розвиток особистості.

По-друге, виявлено інтегративний характер мотивації, у межах якого поєднуються альтруїстичні та особистісні мотиви. Прагнення допомогти дитині співіснує з потребою реалізації батьківської ролі, емоційної близькості та наповненості життя.

По-третє, встановлено, що амбівалентність є невід'ємною складовою мотиваційного процесу. Сумніви, страхи та внутрішні коливання не знижують значущості рішення, а сприяють його глибшому осмисленню та формуванню зрілої позиції.

По-четверте, мотивація не завершується актом прийняття рішення, а трансформується в процес формування батьківської ідентичності. Цей процес включає переосмислення себе, зміну системи цінностей та інтеграцію дитини в життєвий наратив.

По-п'яте, доведено, що повномасштабна війна виступає значущим чинником трансформації мотивації. Вона загострює усвідомлення крихкості життя, посилює моральний вимір рішення та змінює часову перспективу, сприяючи прийняттю більш усвідомлених рішень.

Таким чином, мотивація прийняття дитини в сім'ю постає як динамічна система, що формується на перетині особистісних смислів, міжособистісного досвіду та соціального контексту.

Отримані результати підтверджують ефективність застосування інтерпретативного феноменологічного аналізу для дослідження складних психологічних феноменів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням довготривалих процесів формування батьківської ідентичності, а також аналізом досвіду дітей у прийомних сім'ях

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзен І. The theory of planned behavior. Organizational Behavior and Human Decision Processes. 1991. Vol. 50. P. 179–211.
2. American Psychological Association. Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct. Washington, DC : APA, 2017.
3. Ainsworth M. Patterns of Attachment. Hillsdale : Erlbaum, 1978. 391 p.
4. Amato P. Family change and child well-being. Journal of Marriage and Family. 2005. Vol. 67. P. 1–15.

5. Bandura A. Self-efficacy: The Exercise of Control. New York : Freeman, 1997. 604 p.
6. Bowlby J. Attachment and Loss. Vol. 1: Attachment. New York : Basic Books, 1982. 425 p.
7. Braun V., Clarke V. Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology. 2006. Vol. 3(2). P. 77–101.
8. Braun V., Clarke V. Thematic Analysis: A Practical Guide. London : SAGE, 2021. 376 p.
9. Brodzinsky D. M. The Psychology of Adoption. New York : Oxford University Press, 1990. 366 p.
10. Brodzinsky D. M., Pinderhughes E. Parenting and Child Development in Adoptive Families. Mahwah : Erlbaum, 2002. 368 p.
11. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
12. Cassidy J., Shaver P. Handbook of Attachment. New York : Guilford Press, 2016. 1068 p.
13. Charmaz K. Constructing Grounded Theory. London : SAGE, 2014. 416 p.
14. Creswell J. W., Poth C. N. Qualitative Inquiry and Research Design. Thousand Oaks : SAGE, 2018. 459 p.
15. Deci E. L., Ryan R. M. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York : Plenum Press, 1985. 371 p.
16. Smith J. A., Flowers P., Larkin M. Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research. London : SAGE, 2009. 232 p.
17. Smith J. A. Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods. London : SAGE, 2015. 344 p.
18. Pietkiewicz I., Smith J. A. A practical guide to using Interpretative Phenomenological Analysis. Psychological Journal. 2014. Vol. 20(1). P. 7–14.
19. Dozier M., Zeanah C. Foster care and attachment. Child Development Perspectives. 2010. Vol. 4(2). P. 81–85.
20. Erikson E. Childhood and Society. New York : Norton, 1993. 448 p.

21. Frankl V. Man's Search for Meaning. Boston : Beacon Press, 2006. 184 p.
22. Grotevant H. D., McRoy R. G. Openness in Adoption. Thousand Oaks : SAGE, 1998. 312 p.
23. Ryan R. M., Deci E. L. Self-Determination Theory. New York : Guilford Press, 2017. 756 p.
24. Deci E. L., Ryan R. M. The "what" and "why" of goal pursuits. Psychological Inquiry. 2000. Vol. 11(4). P. 227–268.
25. Lamb M. The Role of the Father in Child Development. Hoboken : Wiley, 2010. 560 p.
26. Lincoln Y. S., Guba E. G. Naturalistic Inquiry. Newbury Park : SAGE, 1985. 416 p.
27. Maxwell J. A. Qualitative Research Design. Thousand Oaks : SAGE, 2013. 232 p.
28. Patton M. Q. Qualitative Research & Evaluation Methods. Thousand Oaks : SAGE, 2015. 806 p.
29. Maslow A. Motivation and Personality. New York : Harper & Row, 1970. 369 p.
30. May R. The Meaning of Anxiety. New York : Norton, 1996. 320 p.
31. Frankl V. The Will to Meaning. New York : Meridian, 1988. 176 p.
32. Maslow A. Toward a Psychology of Being. New York : Van Nostrand, 1968. 240 p.
33. Bowlby J. A Secure Base. New York : Basic Books, 1988. 192 p.
34. Ainsworth M. Attachments beyond infancy. American Psychologist. 1989. Vol. 44. P. 709–716.
35. van IJzendoorn M. H., Juffer F. Adoption and cognitive development. Child Development. 2006. Vol. 77. P. 1228–1245.
36. McAdams D. The Stories We Live By. New York : Guilford Press, 1993. 272 p.
37. Palacios J., Brodzinsky D. Adoption research: Trends and outcomes. International Journal of Behavioral Development. 2010. Vol. 34. P. 270–284.

38. Rutter M. Developmental catch-up following adoption. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 1998. Vol. 39. P. 465–476.
39. Sánchez-Sandoval Y. Adoptive parenting motivation. *Children and Youth Services Review*. 2013. Vol. 35. P. 1157–1164.
40. Goldberg A. E. *Lesbian and Gay Parents and Their Children*. Washington, DC : APA, 2010. 256 p.
41. Walsh F. *Strengthening Family Resilience*. New York : Guilford Press, 2016. 482 p.
42. Carter B., McGoldrick M. *The Expanded Family Life Cycle*. Boston : Pearson, 2005. 640 p.
43. Zeanah C. H. *Handbook of Infant Mental Health*. New York : Guilford Press, 2018. 640 p.
44. Tarren-Sweeney M. The mental health of children in foster care. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*. 2008. Vol. 13. P. 7–19.
45. United Nations. *Convention on the Rights of the Child*. New York : UN, 1989.
46. United Nations. *Guidelines for the Alternative Care of Children*. New York : UN, 2010.
47. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III.
48. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III.
49. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт : Закон України № 2342-IV.
50. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016.
51. Максименко С. Д. *Загальна психологія*. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 624 с.
52. American Psychological Association. *Publication Manual of the American Psychological Association*. 7th ed. Washington, DC : APA, 2020.
53. Савчин М. В. *Психологія відповідальності особистості*. Київ : Академвидав, 2008. 256 с.

54. Кузьміна О. В. Психологічна готовність до усиновлення. Психологія і суспільство. 2018. № 2. С. 45–53.
55. Синякова В. Психологічне підґрунтя соціального супроводу прийомної сім'ї. Науковий вісник. 2021.
56. Мамчур І. В. Соціально-психологічний супровід дітей-сиріт. 2023.
57. Байєр О. Інтерпретативний феноменологічний аналіз у психології. 2024.
58. Minuchin S. Families and Family Therapy. Cambridge : Harvard University Press, 1974. 256 p.
59. McRoy R. G. Openness in Adoption. New York : Praeger, 1998. 224 p.
60. Howe D. Attachment and Adoption. London : Palgrave Macmillan, 2006. 224 p.

ДОДАТОК А

Форма інформованої згоди на участь у дослідженні

Я, _____, підтверджую свою добровільну згоду на участь у дослідженні на тему:

«Мотивація прийняття дитини в сім'ю: інтерпретативний феноменологічний аналіз досвіду прийомних батьків та усиновлювачів».

Дослідження проводиться в межах виконання магістерської роботи за спеціальністю «Психологія».

Мені повідомлено, що:

1. Метою дослідження є вивчення суб'єктивного досвіду прийняття рішення про включення дитини в сім'ю.
2. Моя участь передбачає участь в індивідуальному інтерв'ю тривалістю приблизно 60–90 хвилин.
3. Інтерв'ю буде аудіозаписано з метою подальшої транскрипції та аналізу.
4. Усі отримані дані будуть використані виключно в наукових цілях.
5. Моя участь є добровільною, і я можу відмовитися від участі або припинити інтерв'ю на будь-якому етапі без пояснення причин та без будь-яких негативних наслідків.
6. Мені гарантовано конфіденційність і анонімність. У тексті роботи використовуватимуться умовні позначення (наприклад, У1, У2 тощо).
7. Персональні дані не будуть передані третім особам та зберігатимуться в захищеному форматі.

Я підтверджую, що отримав(ла) достатню інформацію про дослідження, мав(ла) можливість поставити запитання та отримати відповіді на них.

Я усвідомлюю, що участь у дослідженні не передбачає матеріальної винагороди та не несе для мене жодних ризиків чи негативних наслідків.

Дата: _____

Підпис учасника: _____

ПІБ дослідника: Носенко Світлана Миколаївна

Підпис дослідника: _____

ДОДАТОК Б

Розширений гайд напівструктурованого інтерв'ю з феноменологічними уточненнями

Мета інтерв'ю – дослідження суб'єктивного досвіду прийняття рішення про включення дитини в сім'ю. Інтерв'ю має феноменологічну спрямованість і передбачає глибоке розкриття особистісних смислів.

Інтерв'юер може змінювати порядок запитань, ставити уточнювальні та поглиблювальні запитання.

1. Передумови рішення

- Коли вперше з'явилася думка про прийняття дитини?
- Що стало першим поштовхом до роздумів?
- Які життєві обставини передували цьому рішення?
- Як Ви тоді уявляли батьківство?

2. Внутрішній процес прийняття рішення

- Як відбувався процес прийняття рішення?
- Які емоції Ви переживали в цей період?
- Чи були внутрішні суперечності або сумніви?
- Що стало вирішальним моментом?

3. Сміслові осмислення мотивації

- Як Ви сьогодні пояснюєте своє рішення?
- Що це рішення означає для Вас особисто?
- Які цінності стояли за Вашим вибором?

4. Формування батьківської ідентичності

- Чи змінилося Ваше уявлення про себе після прийняття дитини?
- Як формувалася емоційний зв'язок із дитиною?
- Чи відбулися зміни у Вашій системі цінностей?

5. Воєнний контекст

- Чи вплинула повномасштабна війна на Ваше рішення?
- Чи переосмислили Ви своє рішення в умовах невизначеності?
- Які додаткові страхи або ресурси з'явилися?

6. Феноменологічні уточнювальні запитання (використовуються протягом усього інтерв'ю)

- Що Ви тоді відчували?
- Як це переживалося у Вашому тілі?
- Які думки з'являлися в той момент?
- Чи можете описати цей досвід більш детально?
- Який образ або метафора найкраще передає цей стан?
- Що для Вас у цьому було найскладнішим?
- Що виявилось несподіваним?
- Як змінилося Ваше сприйняття себе після цього?
- Що цей досвід означає для Вас сьогодні?

Завершальне запитання:

- Чи є щось важливе у Вашому досвіді, про що я не запитала, але Ви хотіли б додати?

ДОДАТОК В

Стенограма інтерв'ю (УЗ) фрагмент - акцент на опорах

Блок 1. Передумови

І: Як з'явилося рішення про усиновлення?

У:

Це було не раптово... але й не так, що я планувала роками.

(пауза) Скоріше, це як... поступове наближення.

Я довго жила в режимі “я ще не готова”. Але потім з’явилося відчуття, що я вже не рухаюсь вперед, якщо відкладатиму далі.

Блок 2. Внутрішні опори

І: Що допомогло вам рухатися до цього рішення?

У:

Мені дуже допомогло відчуття опори всередині.

(пауза) Це складно пояснити... але було відчуття, що я стою на ногах.

Що я вже можу витримувати складність.

І: Що саме давало це відчуття?

У:

По-перше, досвід життя. Я вже проходила складні періоди.

По-друге — підтримка близьких. Це дуже важливо.

І ще — робота з психологом. Там я змогла чесно подивитися на свої мотиви.

Блок 3. Ресурси

І: Як ви оцінювали свої ресурси?

У:

Я не думала “я ідеально готова”.

Я думала: “чи достатньо мені, щоб витримати?”

І відповідь була — так, достатньо.

Блок 4. Воєнний контекст

І: Чи вплинула війна?

У:

Так.

Вона ніби перевірила всі опори.

(пауза) І якщо чесно — я побачила, що я не розсипаюся.

І це дало мені ще більше впевненості.

Блок 5. Батьківська ідентичність

І: Що змінилося після?

У:

Я стала більш зібраною.

І водночас — більш м'якою.

(усміхається) Це дивне поєднання.

Завершення

І: Що для вас найважливіше в цьому досвіді?

У:

Що я можу бути опорою.

І що це не про ідеальність — а про достатність.

ДОДАТОК Г

Стенограма інтерв'ю (У4) фрагмент — фокус на амбівалентності

Дата проведення інтерв'ю: 26.02.2026

Тривалість: 75–90 хвилин

Формат: онлайн

Позначення: І – інтерв'юер, У – учасник

Блок 1. Передумови рішення

І: Розкажіть, будь ласка, як у вас з'явилася думка про усиновлення?

У:

(довга пауза) Це не було як рішення в один момент.

Я б сказав, що це визрівало.

Спочатку це була просто думка... навіть не оформлена. Щось на рівні “можливо колись”.

Я завжди думав про сім'ю, але чесно — у мене був дуже стандартний образ: своя дитина, все як “має бути”.

І: Коли почалося переосмислення?

У:

Коли я зіткнувся з тим, що життя не завжди йде за планом.

(пауза) І тоді з'явилося питання: а що для мене насправді важливо?

І відповідь була — не форма, а зміст.

І: Що ви маєте на увазі під змістом?

У:

Бути батьком.

Не “народити”, а саме бути — для когось значущим, відповідальним.

Блок 2. Початок амбівалентності

І: Коли з'явилися перші сумніви?

У:

Одразу.

(усміхається) Як тільки ця ідея стала серйозною — з'явилися сумніви.

І вони були дуже сильні.

І: Якими саме?

У:

Перш за все — чи я взагалі впораюся.

Бо це не просто бажання. Це відповідальність на роки.

І ще — чи це справді моє рішення, чи я себе переконую.

Блок 3. Внутрішній конфлікт

І: Можете описати цей стан?

У:

Це як два голоси.

Один говорить: “це правильно, ти цього хочеш”.

А інший — “ти не готовий, ти недооцінюєш складність”.

І вони обидва звучали переконливо.

І: Що було сильніше?

У:

Змінювалося.

Бували дні, коли я був впевнений на 100%.

А потім — повністю в сумнівах.

Блок 4. Тілесний рівень

І: Як це відчувалося фізично?

У:

Напруга.

(пауза) Особливо коли я думав про конкретні кроки — оформлення, відповідальність.

Було відчуття, ніби я входжу в щось дуже велике.

Блок 5. Страх

І: Чого ви боялися найбільше?

У:

Що не зможу бути достатньо хорошим батьком.

І що дитина... не прийме мене.

(пауза) Це, мабуть, найскладніше.

І: Ще якісь страхи?

У:

Втратити контроль над життям.

Бо це повністю змінює все.

Блок 6. Інший полюс мотивації

І: А що вас тягнуло до цього рішення?

У:

Відчуття сенсу.

Це складно пояснити, але було відчуття, що це щось важливе.

Що це не просто “хочу”, а щось глибше.

І: Як це переживалося?

У:

Спокійніше.

Менш емоційно, але більш стабільно.

Блок 7. Довготривала амбівалентність

І: Скільки часу це тривало?

У:

Довго.

Місяців шість точно.

І це було виснажливо — постійно бути в цьому процесі.

І: Що було найскладнішим у цьому?

У:

Невизначеність.

Неможливість сказати “так” або “ні”.

Блок 8. Воєнний контекст

І: Чи вплинула війна на ваш процес?

У:

Дуже.

Вона ніби прибрала всі ілюзії.

І: У якому сенсі?

У:

Що буде “кращий момент”.

Його не буде.

(пауза) І це було дуже сильне усвідомлення.

Блок 9. Загострення

І: Що змінилося після цього?

У:

Рішення стало більш... чітким.

Не легшим — але чіткішим.

І: Чи з'явилися нові страхи?

У:

Так.

Безпека.

Майбутнє.

Але вони не перекривали рішення.

Блок 10. Прийняття рішення

І: Як саме ви прийняли рішення?

У:

Я перестав чекати, що сумніви зникнуть.

(пауза) Це був ключовий момент.

І: Що це змінило?

У:

Я зміг рухатися далі.

Не ідеально впевнений — але достатньо впевнений.

Блок 11. Після рішення

І: Що ви відчули після?

У:

Полегшення, страх.

І водночас — новий рівень відповідальності.

Блок 12. Формування ідентичності

І: Як це вплинуло на ваше сприйняття себе?

У:

Я став більш зібраним.

Більш чітким у рішеннях.

І: Чи відчуваєте ви себе батьком?

У:

Так.

(пауза) Не одразу. Але зараз — так.

Блок 13. Досвід взаємодії

І: Чи був момент, коли це стало очевидно?

У:

Так.

Коли дитина почала довіряти.

(пауза) Це дуже сильне відчуття.

Блок 14. Рефлексія

І: Як ви зараз дивитеся на свої сумніви?

У:

Як на необхідний етап.

Вони не були помилкою.

І: Що б ви сказали людині, яка зараз сумнівається?

У:

Не чекати абсолютної впевненості.

Її не буде.

Але можна прийняти рішення, навіть якщо є сумніви.

ДОДАТОК Д

Стенограма інтерв'ю (У1) — фокус на воєнному контексті (фрагмент)

Дата проведення інтерв'ю: 12.01.2026

Тривалість: 75–90 хвилин

Формат: онлайн

Позначення: І – інтерв'юер, У – учасниця

Блок 1. Передумови рішення

І: Розкажіть, будь ласка, як з'явилася думка про прийняття дитини?

У:

(пауза) Це складно прив'язати до якогось одного моменту... Вона ніби була зі мною давно. Я завжди знала, що хочу бути мамою. Але довгий час це було... знаєте... в класичному розумінні — народити, створити “звичайну” сім'ю.

Потім життя почало трохи інакше складатися. І в якийсь момент я почала думати: а що насправді для мене важливо? І відповідь була — не сам факт народження, а те, щоб бути для когось близькою людиною.

Блок 2. Процес прийняття рішення

І: Як відбувався сам процес прийняття рішення?

У:

Дуже не лінійно... (усміхається). Це не було: “я вирішила — і пішла”. Це був довгий внутрішній діалог.

Іноді я була дуже впевнена: “так, це моє”. А іноді — повністю в сумнівах.

І: Які це були сумніви?

У:

Найсильніший — що я не впораюся. (пауза) Що я не зможу дати достатньо. Що любові може бути недостатньо.

І ще... страх відповідальності. Тому що це ж не експеримент. Це назавжди.

Блок 3. Амбівалентність

І: Як це переживалося?

У:

Як постійне “так–ні” всередині.

З одного боку — дуже сильне відчуття, що це правильно. А з іншого — голос: “а раптом ти помиляєшся?”

І це не зникало довго.

(пауза) Зараз я думаю, що якби цього не було — це було б навіть тривожно.

І: Чому?

У:

Бо це означало б, що я не усвідомлюю масштабу. А я його відчувала. І це... робило рішення більш реальним.

Блок 4. Осмислення сенсів

І: Як ви зараз пояснюєте своє рішення?

У:

(довга пауза) Як вибір. Дуже особистий.

Не про “треба”, не про “правильно”, а про... відповідність собі.

Я зрозуміла, що для мене життя без цього досвіду буде... неповним.

Блок 5. Воєнний контекст

І: Чи вплинула війна на ваше рішення?

У:

Дуже.

Після 24 лютого все стало... іншим.

(пауза) Я пам'ятаю цей стан — коли ти не розумієш, що буде завтра. І раптом дуже чітко бачиш, що важливо.

І для мене це стало моментом правди.

Я зрозуміла, що не хочу більше відкладати життя.

І: Що ви тоді відчували?

У:

Страх. Дуже сильний.

Але паралельно — дивну ясність. Наче все зайве відпало.

І: Чи були нові сумніви?

У:

Так. Безпека.

Я думала: чи маю я право брати дитину в такий нестабільний світ?

Але потім з'явилася інша думка: саме тому, що світ нестабільний — дитині потрібна сім'я.

Блок 6. Моральний вимір

І: Як ви зараз бачите це рішення в контексті війни?

У:

(пауза) Це не тільки про мене.

Це про те, що ми можемо робити в цьому хаосі.

Хтось воює. Хтось волонтерить.

А я... я можу дати комусь дім.

І це теж має значення.

Блок 7. Формування батьківської ідентичності

І: Як змінилося ваше сприйняття себе?

У:

Я стала іншою.

(пауза) Більш зібраною. Більш відповідальною. Але не в сенсі тиску — а в сенсі глибини.

І ще... з'явилося відчуття, що я на своєму місці.

І: Як формувався зв'язок із дитиною?

У:

Не одразу. І це було важливо прийняти.

Спочатку було більше напруги, ніж близькості.

Але потім — маленькі моменти...

(усміхається) Коли вона вперше підійшла сама. Коли довірилася.

І одного разу сказала “мама”...

(довга пауза) Це був момент, коли все стало на свої місця.

Блок 8. Інтеграція досвіду

І: Що це означає для вас зараз?

У:

Це частина мене.

Не роль. Не функція.

А частина життя.

Я вже не можу уявити, що могло бути інакше.

Завершення

І: Чи є щось важливе, що ви хотіли б додати?

У:

Мабуть... що сумніви — це не перешкода.

Це частина шляху.

І якщо ти через них проходиш — рішення стає справжнім.

ДОДАТОК Е

Таблиця інтерпретативного феноменологічного аналізу (ІРА)

Цитата	Первинний код	Підтема	Надтема
---------------	--------------------------	----------------	----------------

«Я просто знала, що маю це зробити» (У3)	Внутрішня необхідність	Відчуття покликання	Екзистенційний вибір
«Це було як частина мого шляху» (У7)	Життєвий сценарій	Смисл життя	Екзистенційний вибір
«Я довго думала, але це рішення ніби визріло саме» (У1)	Процес внутрішнього визрівання	Осміслене рішення	Екзистенційний вибір
«Я хотіла дати дитині те, чого сама не мала» (У7)	Компенсаційний мотив	Особистісна потреба	Альтруїзм і особистісна мотивація
«Мені було важливо дати дитині дім» (У1)	Турбота про дитину	Альтруїстичний мотив	Альтруїзм і особистісна мотивація
«Я відчувала, що це зробить моє життя повнішим» (У3)	Прагнення до наповненості	Особистісна реалізація	Альтруїзм і особистісна мотивація
«Було відчуття внутрішнього роздвоєння» (У4)	Внутрішній конфлікт	Амбівалентність рішення	Амбівалентність і сумніви
«Я боялася, що не впораюся» (У3)	Страх невідповідності	Тривога щодо власних можливостей	Амбівалентність і сумніви
«Чи вистачить мені сил?» (У4)	Сумнів у ресурсах	Самоефективність	Амбівалентність і сумніви
«Я довго сумнівалася, це	Тривала	Перевірка	Амбівалентність і

було складно» (У2)	рефлексія	рішення	сумніви
«Після 24 лютого я не хочу відкладати життя» (У1)	Екзистенційне загострення	Переоцінка часу	Воєнний контекст
«Я зрозуміла, що життя дуже крихке» (У1)	Усвідомлення крихкості	Екзистенційне переживання	Воєнний контекст
«Це стало більш осмисленим після війни» (У1)	Загострення сенсу	Поглиблення мотивації	Воєнний контекст
«Будувати сім'ю — це важкий внесок у країну» (У1)	Громадянська відповідальність	Моральний вимір рішення	Воєнний контекст
«Я боялася за безпеку дитини» (У2)	Тривога за безпеку	Страх майбутнього	Воєнний контекст
«Я стала іншою людиною» (У3)	Трансформація Я	Зміна ідентичності	Батьківська ідентичність
«Я подорослішала ще раз» (У3)	Зростання зрілості	Самосприйняття	Батьківська ідентичність
«Вона назвала мене мамою...» (У3)	Емоційне підтвердження ролі	Формування прив'язаності	Батьківська ідентичність
«Це новий розділ мого життя» (У7)	Життєва трансформація	Інтеграція досвіду	Батьківська ідентичність
«Я вже не уявляю життя	Інтеграція	Стабілізація	Батьківська

без неї» (У5)	дитини	ролі	ідентичність
---------------	--------	------	--------------